עירובין

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א **עירובין פרק א** - אַשְׁכְּחָן ׳מִקְדָּשׁ׳ דְּאִיקְרֵי ׳מִשְׁכָּן׳, וּ׳מִשְׁכָּן׳ דְּאִיקְרֵי ׳מִקְדָּשׁ׳. בִּשְׁלָמָא ׳מִקְדָּשׁ׳ דְּאִיקְרֵי ׳מִשְׁכָּן׳, דִּכְתִיב: (ויקרא כ״ו:י״א) ״וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְתוֹכְכֶם״. אֶלָּא ׳מִשְׁכָּן׳ דְּאִיקְרֵי ׳מִקְדָּשׁ׳, מְנָא לָן? אִילֵימָא מֵהָא דִּכְתִיב: (במדבר י׳:כ״א) ״וְנָסְעוּ הַקָּהָתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בּוֹאָם״. הַהוּא, בָּאֳרוֹן כְּתִיב! אֶלָּא מֵהָכָא: ״וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם״. (שמות כ״ה:ח׳)

ב א אָמְרֵי אִינְשֵׁי: קְרֵדָה דְּשַׁתָּפֵי לָא קְרִירָא וְלָא חֲמִימָא.

ג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי, מַה מְּלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לַבְלָר אֲנִי. אָמַר לִי: בְּנִי, יֶהֱוֵי זָהִיר בִּמְלַאכְתְּךָ, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא. שֶׁמָּא אַתָּה מְחַסֵּר אוֹת אַחַת, אוֹ מְיַתֵּר אוֹת אַחַת, נִמְצָא (אתה) מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי, וְ׳קַנְקַנְתּוֹם׳ שְׁמוֹ, שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ. אָמַר לִי: וְכִי מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? וַהֲלֹא אָמְרָה תּוֹרָה: (במדבר ה) ׳וְכָתַב׳, ׳וּמָחָה׳, כְּתָב שֶׁיָּכוֹל לִמְחוֹת. מַאי קָאָמַר לֵיהּ? וּמַאי קָא מְהַדַּר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לָא מִיבַּעְיָא בַּחֲסָרוֹת וִיתֵרוֹת, דְּלָא טָעִינָא [דְּבָקֵי אֲנָא], אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵיחַשׁ לִזְבוּב, נַמִּי, דִּלְמָא אַתֵּי וְיָתֵיב אַתַּגֵּיהּדְּלֶ״ת וּמָחֵיק לֵיהּ, וּמַשְׁוֵי לֵיהּ רֵי״שׁ, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי וְ׳קַנְקַנְתּוֹם׳ שְׁמוֹ, שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ.

ד ב אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁאֵין בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר כְּמוֹתוֹ, וּמִפְּנֵי מָה לֹא קָבְעוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא (עמדו) [יָכְלוּ] חֲבֵרָיו [לַעֲמֹד] עַל סוֹף דַּעְתּוֹ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל טָמֵא, טָהוֹר, וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים. וְעַל טָהוֹר, טָמֵא, וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים. תָּנָא, לֹא רַבִּי מֵאִיר שְׁמוֹ, אֶלָּא רַבִּי *)) מֵיאֶשָׁה שְׁמוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַבִּי מֵאִיר? שֶׁהָיָה מֵאִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה. וְלֹא רַבִּי נְהוֹרַאי שְׁמוֹ, אֶלָּא רַבִּי נְחֶמְיָה שְׁמוֹ, וְאָמְרִי לָהּ: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַבִּי נְהוֹרַאי? שֶׁמְּנְהִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה. אָמַר (רב) [רַבִּי]: הַאי דְּמִחַדַּדְנָא מֵחַבְרַאי, דַּחֲזִתֵּיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מֵאָחוֹרֵיהּ, וְאִלְמָלֵא חֲזִתֵּיהּ מִקַּמֵּיהּ, חֲוַאי מְחַדַּדְנָא טְפֵי, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:כ׳) ״וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ״.

ה אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר וְ׳סוּמְכוֹס׳ שְׁמוֹ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל טֻמְאָה, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה טַעֲמֵי טֻמְאָה. וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל טָהֳרָה, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה טַעֲמֵי טָהֳרָה. תָּנָא: תַּלְמִיד וָתִיק הָיָה בְּיַבְנֶה, שֶׁהָיָה מְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים טְעָמִים. אָמַר (רבא) [רַבִינָא]: אֲנִי אָדוּן וַאֲטַהֲרֵנּוּ: וּמַה נָּחָשׁ שֶׁמְּמִית [וּמַרְכֶּבֶת טֻמְאָה, טָהוֹר, שֶׁרֶץ, שֶׁאֵין מֵמִית וּמַרְכֶּבֶת טֻמְאָה, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? וְלֹא הִיא, מַעֲשֶׂה קוֹץ בְּעָלְמָא קָעָבִיד]. אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁלֹשׁ שָׁנִים נֶחְלְקוּ בֵּית־שַׁמַּאי וּבֵית־הִלֵּל, הַלּוּ אוֹמְרִים: הֲלָכָה כְּמוֹתָנוּ, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים: הֲלָכָה כְּמוֹתָנוּ, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית־הִלֵּל. וְכִי מֵאַחַר דְּאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן, מִפְּנֵי מַה זָּכוּ בֵּית הִלֵּל לִקְבֹּעַ הֲלָכָה כְּמוֹתָן? מִפְּנֵי שֶׁנּוֹחִין וַעֲלוּבִין (הן) [הָיוּ], וְשׁוֹנִין דִּבְרֵיהֶם וְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּקְדִּימִין דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי לְדִבְרֵיהֶם, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסַּפָּה, וְשָׁלְחָנוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת; בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. אָמְרוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: לֹא כָךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, שֶׁהָלְכוּ זְקֵנֵי בֵית שַׁמַּאי וְזִקְנֵי בֵית הִלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן הַחוֹרוֹנִית, וּמְצָאוּהוּ (שהיה) יוֹשֵׁב רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסַּפָּה וְשָׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת (ולא אמרו לו דבר)? ! אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי: מִשָּׁם רְאָיָה? אַף הֵם אָמְרוּ לוֹ: אִם כָּךְ הָיִיתָ נוֹהֵג, לֹא קִיַּמְתָּ מִצְוַת סֻכָּה מִיָּמֶיךָ. לְמִדְּךָ, שֶׁכָּל הַמַּשְׁפִּיל (את) עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, וְכָל הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ. וְכָל הַמַּחֲזִיר אַחַר הַגְּדֻלָּה, גְּדֻלָּה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, וְכָל הַבּוֹרֵחַ מִן הַגְּדֻלָּה, גְּדֻלָּה מְחַזֶּרֶת (עליו) [אַחֲרָיו]. וְכָל הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה, שָׁעָה דּוֹחַקְתּוֹ. וְכָל הַנִּדְחֶה מִפְּנֵי הַשָּׁעָה, שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, הַלָּלוּ אוֹמְרִים: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁנִּבְרָא יוֹתֵר מִשֶּׁלֹּא נִבְרָא. נִמְנוּ וְגָמְרוּ: נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא יוֹתֵר מִשֶּׁנִּבְרָא, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא, יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו! וְאָמְרִי לָהּ: יְמַשְׁמֵשׁ בְּמַעֲשָׂיו!

ו ג תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, הָיָה מַחֲזִיק מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוֵה־טָהֳרָה. מִכְּדֵי, מִקְוֶה כַּמָּה הֲוֵי? [אַרְבָּעִים סְאָה], כִּדְתַנְיָא: (ויקרא ט״ו:ה׳) ״וְרָחַץ (את בשרו) בַּמַּיִם״; בְּמֵי מִקְוֶה. ״כָּל בְּשָׂרוֹ״; מַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן, וְכַמָּה הֵן? אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים מֵי מִקְוֶה, אַרְבָּעִים סְאָה. תָּנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: יָם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שָׁלֹשׁ אַמּוֹת תַּחְתּוֹנוֹת מְרֻבָּעוֹת, וּשְׁתֵּי אַמּוֹת עֶלְיוֹנוֹת עֲגוּלוֹת. נְהִי דְּאִיפְּכָא לָא מָצֵית אָמַרְתְּ, דְּ״שְׁפָתוֹ עָגוֹל״ כְּתִיב, אֵימָא חֲדָא! לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (מלכים־א ז) ״אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל״. ׳בַּת׳, כַּמָּה הַוְיָא? שָׁלֹשׁ סְאִין, דִּכְתִיב: (יחזקאל מ״ה:י״ד) ״מַעְשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר״, דַּהֲוָה לֵיהּ שִׁיתָּא אַלְפֵי גְּרִירֵי. וְהָכְתִיב: (ד״ה־ב ד) ״[מַחֲזִיק בָּתִּים] שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים (בת) יָכִיל״! הַהוּא לְגוּדְשָׁא. אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמָע מִינָּהּ: הַאי גּוּדְשָׁא, תִּלְתָּא הֲוָה וְכוּ׳.

ז תָּנוּ רַבָּנָן: מַחֲנֶה הַיּוֹצֵאת לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, מַתָּרִים בְּגֶזֶל עֲצִים יְבֵשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אַף חוֹנִים בְּכָל מָקוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁגֶּהֱרָגִין, שָׁם נִקָּבְרִים.

ח תָּנֵי רַבִּי חִיָּא: לוֹקִין עַל עֵרוּבֵי תְּחוּמִין דִּבְרֵי תוֹרָה. מַתְקִיף לֵיהּ רַבִּי יוֹנָתָן: וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּ׳אַל׳? מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אֶלָּא מֵעַתָּה, דִּכְתִיב: (ויקרא י״ט:ל״א) ״אַל תִּפְנוּ אֶל הָאוֹבוֹת״, הָכִי נַמִּי דְּלָא לָקֵי? ! רַבִּי יוֹנָתָן, הָכִי קָשְׁיָא לֵיהּ: (וכי לוקין על לאו [של] שביתה? !) לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת [מִיתַת] בֵּית־דִּין הוּא ! וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת [מִיתַת] בֵּית־דִּין, אֵין לוֹקִין עָלָיו ! אָמַר רַב אַשִׁי: מִי כְּתִיב: ״אַל יוֹצִיא״? ״אַל יֵצֵא״ כְּתִיב ! (שמות טו)

פרק ב

א **עירובין פרק ב עושין פסין** - ד אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: דּוּ פַּרְצוּף פָּנִים הָיוּ לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ט:ה׳) ״אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי״. כְּתִיב: (בראשית ב׳:כ״ב) ״וַיִּבֶן ה׳ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳פַּרְצוּף׳, וְחַד אָמַר: ׳זָנָב׳. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: פַּרְצוּף, הַיְנוּ דִּכְתִיב: ״אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי״, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: זָנָב, מַאי ״אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי״? וכו׳ בשלמא למ״ד פרצוף היינו דכתיב ויצר תרי יודי״ן אלא למ״ד וכו׳

ב וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּנִדּוּי, הוֹלִיד רוּחִין וְשֵׁדִין וְלִילִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) ״וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ״, מִכְּלַל, דְּעַד הָאִידָּנָא לָאו ׳כְּצַלְמוֹ׳ אוֹלִיד. מֵיתִיבִי, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן חָסִיד גָּדוֹל הָיָה. כֵּינָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּקְנָסָה מִיתָה עַל יָדוֹ, יָשַׁב בְּתַעֲנִית מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וּפֵרַשׁ מִן הָאִשָּׁה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְהֶעֱלָה זַרְעֵי תְּאֵנִים עַל בְּשָׂרוֹ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

ג ה וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: אוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. מִקְצָת שִׁבְחוֹ בְּפָנָיו, דִּכְתִיב: (בראשית ז׳:א׳-ב׳) ״כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה״, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, דִּכְתִיב: (שם ו) ״אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו״. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (שם ח) ״וְהִנֵּה עָלֶה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ״, אָמְרָה יוֹנָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כַּזַּיִת, וְיִהְיוּ מְסוּרִין בְּיָדְךָ, וְאַל יְהוּ מְתוּקִין כִּדְבַשׁ, (ויהיו מסורין) [וּתְלוּיִין] בְּיַד בָּשָׂר וָדָם. (מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ״טָרָף״ לִישְׁנָא דִּמְזוֹנֵי הוּא?) כְּתִיב הָכָא ״טָרָף בְּפִיהָ״, וּכְתִיב הָתָם: (משלי ג) ״הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי״.

ד ו וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעִין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה בַּלַּיְלָה, שׁוּב אֵינוֹ נֶחֱרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ה:י׳) ״וְלֹא אָמַר: אַיֵּה אֱלוֹהַּ עֹשַׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה״. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דַּיּוֹ לָעוֹלָם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״נ:ו׳) ״כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ״. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: נִתְקַלְּלָה בָּבֶל, נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ. [נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ. נִתְקַלְּלָה בָּבֶל נִתְקַלְּלוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: (ישעיהו י״ד:כ״ג) ״וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וַאֲגַמֵּי מָיִם״. נִתְקַלְּלָה שׁוֹמְרוֹן, נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֶיהָ, דִּכְתִיב: (מיכה א׳:ו׳) ״וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה, [לְמַטָּעֵי כָּרֶם״]. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: בֹּא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, אָדָם נִתְחַיֵּב הֲרִיגָה לַמַּלְכוּת, מַטִּילִין לוֹ חַכָּתָן לְתוֹךְ פִּיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלֵּל אֶת הַמֶּלֶךְ, וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם נִתְחַיֵּב הֲרִיגָה לַמָּקוֹם, שׁוֹתֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ה:ב׳) ״לְךָ דֳמִיָּה תְהִלָּה״, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר ״תְּהִלָּה״, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר״. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (שם פד) ״עוֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ״ וְגוֹ׳. ׳עוֹבְרֵי׳, אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹבְרִים עַל רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. ׳עֵמֶק׳, שֶׁמַּעֲמִיקִים לָהֶם גֵּיהִנֹּם, ׳הַבָּכָא׳, שֶׁבּוֹכִים וּמוֹרִידִין דְּמָעוֹת כְּמַעְיָן שֶׁל שִׁיתִּין.

ה ״גַּם בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה״, שֶׁמַּצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין וְאוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יָפָה דִּינְךָ, יָפָה זְכִיתָ, יָפָה חִיַּבְתָּ, יָפָה תִּקַּנְתָּ גֵּיהִנֹּם לָרְשָׁעִים, וְגַן־עֵדֶן לַצַּדִּיקִים. אִינִי? ! וְהָא אָמַר רַבִּי לֵוִי: רְשָׁעִים, אֲפִלּוּ עַל פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה ! שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:כ״ד) ״וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי״. ״שֶׁפָּשְׁעוּ בִּי״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״הַפּוֹשְׁעִים״, שֶׁפּוֹשְׁעִין וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם. לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כָּאן בְּפוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִם כֵּן קַשְׁיָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵין אוּר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן; קַל־וָחֹמֶר מִמְּזַבֵּחַ הַזָּהָב, וּמַה מִּזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁאֵין עָלָיו אֶלָּא כְּעֹבִי דִּינָר זָהָב, עָמַד כַּמָּה שָׁנִים וְאֵין אוּר שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ד׳:ג׳) ״כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ״, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אַל תִּקְרֵי ׳רַקָּתֵךְ׳, אֶלָּא ׳רֵיקָנַיִךְ׳, שֶׁאֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ, מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה ! וְאֶלָּא הָא דִּכְתִיב: ״עוֹבְרֵי בְעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ״? הַהוּא דְּמִחַיְּבֵי דִּינָא דְּגֵיהִנֹּם חָדָא שַׁעְתָּא, וְאַתְּי אַבְרָהָם וּמְקַבֵּל לְהוּ, וּמַסֵּיק לְהוּ, לְבַר מִיְּשְׂרָאֵל הַבָּא עַל כְּנַעֲנִית, וּמוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ וְלֹא מְבַשְּׁקַר לֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ רַב כַּהֲנָא: הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ: ״הַפּוֹשְׁעִים״, דְּפָשְׁעֵי וְאָזְלֵי הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה דִּכְתִיב: ׳הַמּוֹצִיא׳, ׳הַמַּעֲלֶה׳; דְּמַפֵּיק וּדְמַסֵּיק הוּא? ! אֶלָּא דְּאַפֵּיק וּדְאַסֵּיק הוּא, הָכִי נַמִּי: דְּפָשְׁעֵי הוּא. וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר: שְׁלֹשָׁה פְּתָחִים יֵשׁ לְגֵיהִנֹּם; אֶחָד בַּמִּדְבָּר, וְאֶחָד בַּיָּם, וְאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם. בַּמִּדְבָּר, דִּכְתִיב: (במדבר ט״ז:ל״ג) ״וְיָרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאוֹלָה״. בַּיָּם, דִּכְתִיב: (יונה ב׳:ג׳) ״מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי, שָׁמַעְתָּ קוֹלִי״. בִּירוּשָׁלַיִם, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל״א:ט׳) ״אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן, וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם״. וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל:

״אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן״, זוֹ גֵּיהִנֹּם. ״וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלַיִם״, זוֹ פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְתוּ לֵכָּא? וְהָאָמַר רַבִּי מוֹרְיוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְאָמְרֵי לָהּ: תָּנָא (רבא בר מרי) [רַבָּה בַּר מוֹרְיוֹן] בְּדִבֵּי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: שְׁנֵי תְּמָרִים יֵשׁ בְּגֵי־בֶּן־הִנֹּם, וְעוֹלֶה עָשָׁן מִבֵּינֵיהֶם, וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: ״צִינֵי הַר הַבַּרְזֶל כְּשֵׁרוֹת״, וְזוֹ הִיא פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. דִּילְמָא הַיְינוּ דִּירוּשָׁלַיִם.

ו ז אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שִׁבְעָה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ לְגֵיהִנֹּם, [וְאֵלּוּ הֵן]: שְׁאוֹל, וַאֲבַדּוֹן, וּבְאֵר־שַׁחַת, וּבוֹר־שָׁאוֹן, וְטִיט־הַיָּוֵן, וְצַלְמָוֶת, וְאֶרֶץ־תַּחְתִּית. ׳שְׁאוֹל׳, דִּכְתִיב: (יונה ב׳:ג׳) ״מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי״. ׳אֲבַדּוֹן׳, דִּכְתִיב: (תהלים פח) ״הֲיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ? אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן״. ׳בְּאֵר־שַׁחַת׳, דִּכְתִיב: (שם טז) ״כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת״. ו׳בּוֹר־שָׁאוֹן׳ ו׳טִיט הַיָּוֵן׳, דִּכְתִיב: (שם מ) ״וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן, מִטִּיט הַיָּוֵן״. (וְגוֹ׳) ׳צַלְמָוֶת׳, דִּכְתִיב: (תהלים קו) ״יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת״. ׳וְאֶרֶץ תַּחְתִּית׳, גְּמָרָא [הוּא]. וְתוּ לֵכָּא? וְהָא אִיכָּא ׳גֵּיהִנֹּם׳! גַּי, שֶׁעֲמוּקָה כְּגֵיהִנֹּם, שֶׁהַכֹּל יוֹרְדִין בָּהּ עַל עִסְקֵי חִנָּם. וְהָאִיכָּא ׳תְּפִתָּהּ׳! דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:ל״ג) ״כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה״. הַהוּא, שֶׁכָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵצְרוֹ נוֹפֵל שָׁם. גַּן־עֵדֶן, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, בֵּית־שְׁאָן פִּתְחָהּ, וְאִם בְּעַרְבָיָא הוּא, בֵּית־גֶּרֶם פִּתְחָהּ, אִם בֵּין הַנְּהָרוֹת הוּא, דּוּרַמַסְקָנִית פִּתְחָהּ. בְּבָבֶל, אַבֵּיי מְשְׁתַּבֵּחַ בְּפֵירֵי דַּעֲבַר יְמִינָא, רָבָא מְשְׁתַּבֵּחַ בְּפֵירֵי דְּהַרְפַּנְיָא.

ז ח אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר, מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קי״ט:צ״ו) ״לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ, רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד״. דָּבָר זֶה אָמְרוּ דָּוִד וְלֹא פֵּרְשׁוּ, אָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּרְשׁוּ, אָמְרוּ יְחִזְקֵאל וְלֹא פֵּרְשׁוּ, עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵרְשׁוּ. אָמְרוּ דָּוִד וְלֹא פֵּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: ״לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ״ וְגוֹ׳. אָמְרוּ אִיּוֹב וְלֹא פֵּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: (איוב י״א:ט׳) ״אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי יָם״. אָמְרוּ יְחִזְקֵאל וְלֹא פֵּרְשׁוּ, דִּכְתִיב: (יחזקאל ב׳:י׳) ״וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי, וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר, וְכָתוּב [אֵלֶיהָ] קִנִּים וְהֶגֶה וָהִי״. ׳קִינִים׳, אִלּוּ פּוּרְעָנוּתָם שֶׁל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל ל״ב:ט״ז) ״קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ״ וְגוֹ׳. ׳הֶגֶה׳, זוֹ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים צ״ב:ד׳) ״עֲלֵי עָשׂוֹר, וַעֲלֵי נָבֶל, עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר״. ׳וָהִי׳, זוֹ פּוּרְעָנוּתָם שֶׁל רְשָׁעִים לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל ז׳:כ״ו) ״הוֹוָה עַל הוֹוָה תָּבוֹא״ וְגוֹ׳. עַד שֶׁבָּא זְכַרְיָה בֶּן עִדּוֹ וּפֵרְשׁוֹ, דִּכְתִיב: (זכריה ה׳:ב׳) ״וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה? וָאֹמַר: אֲנִי רֹאֶה מְגִלָּה עָפָה, אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה, וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה״. וְכִי פָּשְׁטָתָהּ לָהּ, (כמה) הַוְיָא [לָהּ] עֶשְׂרִים בְּעֶשְׂרִים. וּכְתִיב: ״וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר״, וְכִי קְלַפְתָּהּ לָהּ, כַּמָּה הַוְיָא [לָהּ]? אַרְבָּעִין בְּעֶשְׂרִין. וּכְתִיב: (ישעיהו מ׳:י״ב) ״מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מָיִם, וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן״ וְגוֹ׳. נִמְצָא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אֶחָד מִשְּׁלִשָּׁה אֲלָפִים וּמָאתַיִם בַּתּוֹרָה.

ח ט וְאָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר, מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ד:א׳) ״הֶרְאַנִי ה׳, וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאֵי תְאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל ה׳ וְגוֹ׳. הַדּוּד הָאֶחָד; תְּאֵנִים טוֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבַּכּוּרוֹת״. אִלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים. ״וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת״. אִלּוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אָבַד סִבְרָם וּבָטַל סִכּוּיָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שיר השירים ז׳:י״ד) ״הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ״, אִלּוּ וְאִלּוּ עֲתִידִים שֶׁיִּתְּנוּ רֵיחַ. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: ״הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ״, אִלּוּ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם חֵטְא. וְעַל פִּתְחֵינוּ כָּל מִגְדִּים״, אִלּוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁמַּגִּידוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶם. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: שֶׁאוֹגְדוֹת פִּתְחֵיהֶן לְבַעֲלֵיהֶן. (שם) ״חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים, דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ״, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְבֵּה גְּזֵרוֹת גָּזַרְתָּ עַל עַצְמִי, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלַי, וְקַיַּמְתִּים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְהַהוּא מֵרַבָּנָן, דַּהֲוָה [קָא] מְסַדֵּר אַגַּדְתָּא קַמֵּיהּ: מִי שְׁמִיעַ לָךְ: ״חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים, דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ״, מַאי הִיא? אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ מִצְווֹת קַלּוֹת וּמִצְווֹת חֲמוּרוֹת. אָמַר לֵיהּ: וְכִי תּוֹרָה, פְּעָמִים פְּעָמִים נִתְּנָה? אֶלָּא, הַלָּלוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַלָּלוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:י״ב) ״וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה בְנִי הִזָּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ״. בְּנִי, הִזָּהֵר בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהַלָּלוּ (בדברי תורה יש בהן) עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְהַלָּלוּ (בדברי סופרים כל העובר עליהן) חַיָּב עֲלֵיהֶן מִיתָה [בִּידֵי שָׁמַיִם]. שֶׁמָּא תֹּאמַר: אִם יֵשׁ בָּהֶן מַמָּשׁ, מִפְּנֵי מַה לֹּא נִכְתְּבוּ? אָמַר קְרָא: ״עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֵץ״.

ט י תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְהָיָה [רַבִּי] יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי מְשָׁרְתוֹ. בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מַכְנִיסִין לוֹ מַיִם בְּמִדָּה. פַּעַם אַחַת מְצָאוֹ שׁוֹמֵר בֵּית הָאֲסוּרִין, אָמַר לוֹ: (מפני מה) הַיּוֹם מֵימֶיךָ מְרֻבִּין, שֶׁמָּא לַחְתֹּר בֵּית הָאֲסוּרִין אַתָּה צָרִיךְ? שָׁפַךְ חֶצְיָן וְהִנִּיחַ חֶצְיָן. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ: יְהוֹשֻׁעַ, אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁנָּקִן אֲנִי וְחַיַּי תְּלוּיִין בְּחַיֶּיךָ? סָח לוֹ כָּל [אוֹתוֹ] הַמַּאֲרָע. אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מַיִם לִטֹּל יָדַיִם. אָמַר לוֹ: לִשְׁתּוֹת, אֵין מַגִּיעִין, לִטֹּל יָדַיִם, מַגִּיעִין? אָמַר לוֹ: וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלַיהֶן מִיתָה [בִּידֵי שָׁמַיִם], מוּטָב שֶׁאָמוּת מִיתַת עַצְמִי, וְאַל אֶעֱבֹר עַל דַּעַת חֲבֵרַי. אָמְרוּ: לֹא טָעַם כְּלוּם, עַד שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ מַיִם וְנָטַל יָדָיו. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ: וּמַה בְּזִכְנוּתוֹ כָּךְ, בְּיַלְדוּתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וּמַה בְּבֵית הָאֲסוּרִים כָּךְ, בְּבֵיתוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר (רב) [שְׁמוּאֵל]: בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֲרוּבִין וּנְטִילַת יָדַיִם, [יָצָתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (משלי כ״ג:ט״ו) ״בְּנִי, אִם חָכַם לִבְּךָ, יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי״. וְאוֹמֵר: (שם כז) ״חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי, וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר״].

י יא דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שיר ז) ״לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה״ וְגוֹ׳. אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּדִינֵנִי כְּיוֹשְׁבֵי כְּרַכִּים, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם גֶּזֶל, וַעֲרָיוֹת, [וּשְׁבוּעַת שָׁוְא], וּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר. אֶלָּא ״נֵצֵא הַשָּׂדֶה״, בֹּא וְאֵרְאֶךָּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק. ״נָלִינָה בַכְּפָרִים״, אַל תִּקְרֵי: ׳בַּכְּפָרִים׳, אֶלָּא ׳בְּכוֹפְרִים׳; אַרְאֶךָּ בְּנֵי עֵשָׂו שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם טוֹבָתְךָ, וְכָפְרוּ בְּךָ. ״נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים״, אֵלּוּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. ״נִרְאֶה, אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן״, אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. ״פִּתַּח הַסְּמָדַר״, אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. ״הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים״, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד. ״שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ״, שֶׁאַרְאֶךָּ [כְּבוֹדִי וּגְדֻלַּת] שֶׁבַח בָּנַי וּבְנוֹתַי.

יא יב אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מַאי דִּכְתִיב: (מ״א ד) ״וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף״. (שהיה מדמה דברים זה לזה) מְלַמֵּד, שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל תּוֹרָה, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל. וְעַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל סוֹפְרִים, הָיָה אוֹמֵר אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים. דָּרַשׁ (רבי אבא) [רָבָא]: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י״ב:ט׳) ״וְיוֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם, עוֹד לִמַּד דַּעַת אֶת הָעָם״, דְּאַגְמְרֵיהּ בְּסִימָנֵי טַעֲמָא, (לְסָבַר בִּדְרָמִי) [וַאֲסָבְרֵהּ בְּמַאי דְּרָמֵי לֵיהּ]. ״וְאָזַן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה״, אָמַר עוּלָּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: בַּתְּחִלָּה הָיְתָה הַתּוֹרָה דּוֹמָה (לְקֻפָּה) [לִכְפִיפָה] שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם, עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. (שיר השירים ה׳:י״א) ״קְוָצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים״, (שחורות כעורב) אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: מְלַמֵּד (שהיה דורש) [שֶׁיֵּשׁ לִדְרֹשׁ] עַל כָּל קוֹץ וָקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת. (שם) ״שְׁחוֹרוֹת כָּעוֹרֵב״, בְּמִי אַתְּ מוֹצְאָן? (סדרי תורה). בְּמִי שֶׁמַּשְׁכִּים וּמַעֲרִיב עֲלֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. רַבָּה אָמַר: בְּמִי שֶׁמַּשְׁחִיר פָּנָיו עֲלֵיהֶם כָּעוֹרֵב. רָבָא אָמַר: בְּמִי שֶׁמְּשִׁישִׁים עַצְמוֹ אַכְזָרִי עַל בָּנָיו [וְעַל בְּנֵי בֵיתוֹ] כָּעוֹרֵב, כִּי הָא דְּרַב אַדָּא בַּר מַתְנָא הֲוָה קָא אָזֵיל לְבֵי רַב, אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: יְנוּקֵי [דִּידָךְ], מַאי אַעֲבִיד לְהוּ? אָמַר לָהּ: (איכא) [מִי שְׁלִימוּ] קוּרְמֵי בְּאַגְמָא?

יב יג ״וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ״, (דברים ז׳:י׳) ״אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִלְמָלֵא מִקְרָא כָּתוּב, אִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, כְּבָיכוֹל כְּאָדָם שֶׁנּוֹשֵׂא מַשּׂאוֹי עַל פָּנָיו, וּמְבַקֵּשׁ לְהַשְׁלִיכוֹ מִמֶּנּוּ. ״לֹא יְאַחֵר [לְשׂוֹנְאָיו]״, אָמַר רַבִּי אִילָא: לְשׂוֹנְאָיו הוּא דְּלֹא יְאַחֵר, אֲבָל מְאַחֵר הוּא לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַאי דִּכְתִיב: (שם) ״אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״, וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם. ״הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם״ וּלְמָחָר לִטֹּל שְׂכָרָן. אָמַר רַבִּי (חנא) [חַגַּי], וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מַאי דִּכְתִיב: (שמות ל״ד:ו׳) ״אֶרֶךְ אַפַּיִם״? (ולא כתיב:) ״אֶרְכֵּךְ־אַף״ [מִבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא], אֶרֶךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים, וְאֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים.

יג (בסוף הפרק הזכירו פסוק שבסוף מלכים, כשחלה חזקיהו (מלכים ב כ׳:א׳) ״ויבא אליו ישעיהו״ וגו׳, ללמוד ממנו לענין עירוב. ושאלו על פסוק זה בגמרא)

יד יד יְשַׁעְיָהוּ, מַאי בָּעֵי הָתָם? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁחָלָה חִזְקִיָּהוּ, וּבָא יְשַׁעְיָהוּ לְהוֹשִׁיב יְשִׁיבָה עַל פִּתְחוֹ. מִכָּאן לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁחָלָה, שֶׁמּוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל פִּתְחוֹ. וְלָאו מִלְּתָא הִיא, דִּלְמָא אַתֵּי לְאִיגְרוּיֵי בְּשָׂטָן.

פרק ג

א **עירובין פרק ג בכל מערבין** - טו תָּנוּ רַבָּנָן: לֹא יֹאכַל אָדָם בָּצָל, מִפְּנֵי נָחָשׁ שֶׁבּוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שֶׁאָכַל חֲצִי בָּצָל וַחֲצִי נָחָשׁ שֶׁבּוֹ, וְחָלָה, וְנָטָה לָמוּת. וּבִקְּשׁוּ עָלָיו חֲבֵרָיו רַחֲמִים וְחָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה (לכך) [לוֹ].

ב (קודם מפלפל הגמרא שאין צריך להשלים תענית בערב שבת, ורבן גמליאל גם כן מודה שאין משלימין, ואחר כך איתא שם)

ג תַּנְיָא: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, נִכְנַס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְהַפֵּר אֶת דְּבָרָיו. עָמַד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי עַל רַגְלָיו וְאָמַר: חָזִי אֲנָא, דְּבָתַר רֵישָׁא, גּוּפָא אָזַל, כָּל יָמָיו שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל קָבַעְנוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, עַכְשָׁיו אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרָיו? יְהוֹשֻׁעַ, אֵין שׁוֹמְעִין לְךָ, שֶׁכְּבָר נִקְבְּעָה הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁעֵרֵעַ בַּדָּבָר כְּלוּם. בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבִיד כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. בְּדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי עָבִיד כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּבְדוֹרוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל עָבִיד כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל? וְהָתְנַיָּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: אֲנִי (הייתי) מִבְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין, פַּעַם אַחַת חָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וּדְחִינוּהוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, וְהִתְעַנֵּינוּ בּוֹ וְלֹא הִשְׁלַמְנוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁלָּנוּ הָיָה. טַעְמָא דְּיוֹם טוֹב וְכוּ׳

פרק ד

א **עירובין פרק ד מי שהוציא** - טז תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַעֲבִירִין אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דַּעַת קוֹנוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְרוּחַ רָעָה, וְדִקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת. לְמַאי נַפְקָא מִינַּיהּ? לְמֵיבָעֵי עֲלַיְהוּ רַחֲמֵי. שְׁלֹשָׁה אֵין רוֹאִין פְּנֵי גֵּיהִנֹּם, וְאֵלּוּ הֵן: דִּקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת, וְחוֹלֵי מֵעַיִם, וְהָרָשׁוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁיֵּשׁ

לוֹ אִשָּׁה רָעָה. וְאֵידָךְ? אִשָּׁה רָעָה, מְצָוֶה לְגָרְשָׁהּ. וְאֵידָךְ? זִמְנִין דִּכְתֵיבָתְהּ מְרֵבָּה, וְלָא מָצֵי לְגָרֵשׁ לָהּ. אִי נַמִי: יֵשׁ לוֹ בָּנִים מִמֶּנָּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְגָרְשָׁהּ. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְקַבּוּלֵי מֵאַהֲבָה. שְׁלֹשָׁה מֵתִים כְּשֵׁהֶם מְסַפְּרִים, וְאֵלּוּ הֵן: חוֹלֵי מֵעַיִם, וְחַיָּה וְהִדְרוֹקָן. לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לְמִשְׁמוֹשֵׁי לְהוּ זְוָדָתָא.

ב יז תָּא שְׁמַע: הֲנֵי שֵׁב שְׁמַעְתְּתָא דְּאִיתַּמָּרָן בְּצַפְרָא בְּשַׁבְּתָא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא בְּסוּרָא, וּבַהֲדֵי פַּגְיָא דְּשַׁבְּתָא קַמֵּי (דרבה) [דְּרָבָא] בְּפוּמְבְּדִיתָא, מַאן אַמְרִינְהוּ? לָאו, אֵלְיָהוּ אַמְרִינְהוּ! אַלְמָא אֵין תְּחוּמִין לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה! לָא, דִּילְמָא יוֹסֵף שִׁידָּא אַמְרִינְהוּ. תָּא שְׁמַע: הֲרֵינִי נָזִיר בְּיוֹם שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, מֻתָּר לִשְׁתּוֹת יַיִן בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים. וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן כָּל יְמֵי הַחֹל. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא: יֵשׁ תְּחוּמִין, מִשּׁוּם הָכִי שָׁרֵי, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ: אֵין תְּחוּמִין, אַמַּאי מֻתָּר? שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: (מלאכי ג׳:כ״ג) ״הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בֹּא יוֹם ה׳״. וְהָא לָא אַתֵּי אֵלְיָהוּ מֵאֶתְמוֹל. אִי הָכִי, בְּחֹל נַמִּי, כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא לִשְׁתְּרֵי, דְּהָא לָא אָתָא אֵלְיָהוּ מֵאֶתְמוֹל? אֶלָּא אַמְרִינָן: לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל אָתָא, הָכָא נַמִּי לֵימָא: לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל אָתָא? כְּבָר מַבְטָח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין אֵלְיָהוּ בָּא, לֹא בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי הַטֹּרַח. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מִדְּאֵלְיָהוּ לָא אַתֵּי, מָשִׁיחַ נַמִּי לָא אַתֵּי, בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא לִשְׁתְּרֵי! אֵלְיָהוּ לָא אַתֵּי, מָשִׁיחַ אַתֵּי?

ג תַּנְיָא: שְׁפוּפֶרֶת הָיְתָה לוֹ לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁהָיָה מַבִּיט וְצוֹפֶה בָּהּ אַלְפַּיִם אַמָּה בַּיְּבָשָׁה, וּכְנֶגְדָּהּ אַלְפַּיִם אַמָּה בַּיָּם. הָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה עָמְקוֹ שֶׁל גַּיְא, מֵבִיא שְׁפוּפֶרֶת וּמַבִּיט בָּהּ, (ביבשה) וְיֵדַע כַּמָּה עָמְקוֹ שֶׁל גַּיְא. וְהָרוֹצֶה לֵידַע כַּמָּה גָּבְהוֹ שֶׁל דֶּקֶל, יִמְדֹּד [קוֹמָתוֹ], וְצֵל, וְצֵל קוֹמָתוֹ, וְיֵדַע כַּמָּה גָּבְהוֹ שֶׁל דֶּקֶל. הָרוֹצֶה שֶׁלֹּא תִּשָּׂרֶה חַיָּה רָעָה בְּצֵל קִבְרוֹ, נוֹעֵץ קָנֶה בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְיִרְאֶה לְהֵיכָן צִלּוֹ נוֹטֶה, מְשַׁפֵּעַ וְעוֹלֶה מִשָּׁפֵעַ וְיוֹרֵד.

ד (בתחילה מקשה התלמוד מברייתא דקתני: ״הבא להציל מן הגייס וכו׳, יש לו אלפים אמה ולא יותר״, על מתניתין, דקתני: ״כל היוצאין להציל, חוזרין למקומן״, ומשמע אפילו טובא, ועל זה מתרץ)

ה אָמַר [רַב יְהוּדָה אָמַר] רַב: שֻׁחוֹזְרִין בִּכְלֵי זֵינָן לִמְקוֹמָן, כִּדְתַנְיָא: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מַנִּיחִין כְּלֵי זֵינָן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה. פַּעַם אַחַת הִכִּירוּ בָּהֶם אוֹיְבִים, וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְתוֹךְ כְּלֵי זֵינָן, וְנִכְנְסוּ אוֹיְבִים אַחֲרֵיהֶם דָּחֲקוּ זֶה אֶת זֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָרְגוּ (בהם) אוֹיְבִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהוּ חוֹזְרִין בִּכְלֵי זֵינָן לִמְקוֹמָם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: לָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁנִּצְּחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אוֹיְבֵיהֶם, כָּאן שֶׁנִּצְּחוּ הָאוֹיְבִים אֶת עַצְמָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] שֶׁצָּרוּ עַל עִירוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵין יוֹצְאִין עֲלֵיהֶם בִּכְלֵי זַיִן, וְאֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: גּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] שֶׁצָּרוּ וְכוּ׳, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן, אֲבָל בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת, וּבְעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר, אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, (ולא על עסקי ממון) אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי, אָמַר רַב נַחְמָן: וּבְבֶל, כְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר דָּמְיָא, וְתַרְגּוּמָא: נְהַרְדְּעָא. דָּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתָּאי דְּמִן בֵּירִי: מַאי דִּכְתִיב: (שמואל א כ״ג:א׳) ״וַיַּגִּידוּ לְדָוִד לֵאמֹר: הִנֵּה פְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּקְעִילָה, וְהֵמָּה שֹׁסִים אֶת הַגָּרְנוֹת״. תָּנָא: ׳קְעִילָה׳, עִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר הָיְתָה, וְהֵם לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ, דִּכְתִיב: ״וְהֵמָּה שֹׁסִים [אֶת הַגָּרְנוֹת״], וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה׳ לֵאמֹר: הַאֵלֵךְ וְהִכִּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים הָאֵלֶּה? וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל דָּוִד: לֵךְ וְהִכִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים, וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה״. מַאי קָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ? אִילֵימָא: אִי שָׁרֵי, אִי אָסִיר? הֲרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי קַיָּם אֶלָּא: אִי מַצְלַח אִי לָא מַצְלַח. דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: ״לֵךְ וְהִכִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה״, שְׁמַע מִינָּהּ.

ו וּמְטַמֵּא לִשָּׂא אִשָּׁה וְלִלְמֹד תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִלְמֹד, אֲבָל מוֹצֵא לִלְמֹד, לֹא יְטַמֵּא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בִּזְמַן שֶׁמּוֹצֵא לִלְמֹד נַמִּי יְטַמֵּא, לְפִי שֶׁאֵין מִן הַכֹּל אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד.

ז וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן, שֶׁהָלַךְ אֵצֶל רַבּוֹ לְצֵיְדָן לִלְמֹד תּוֹרָה, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי.

ח אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי בֵּית־מַמָּל, וּבְאַנְשֵׁי בֵּית־גּוּרוֹן, בָּאֲרוֹמָה, שֶׁהָיוּ מְחַלְּקִין גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִין לַעֲנִיִּים בְּשָׁנִי בַּצֹּרֶת, וּבָאִין עֲנֵי כְּפַר־שִׁיחִין, וַעֲנֵי כְּפַר־חֲנַנְיָה, וּמַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם, לְמָחָר מַשְׁכִּימִין וּבָאִין.

פרק ה

א **עירובין פרק ה כיצד מעברין** - יח ״מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה״, (בראשית כג) רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים, זֶה לִפְנִים מִזֶּה. וְחַד אָמַר: בַּיִת, וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה, הֵינוּ דִּכְתִיב: ׳מַכְפֵּלָה׳. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, מַאי ׳מַכְפֵּלָה׳? שֶׁכְּפוּלָה בְּזוּגוֹת. (שם לה) ״מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע״, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: קִרְיַת אַרְבַּע זוּגוֹת; אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. (שם יד) ״וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל״, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳נִמְרוֹד׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳אַמְרָפֶל׳? שֶׁאָמַר וְהִפִּיל אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ. וְחַד אָמַר: ׳אַמְרָפֶל׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא

שְׁמוֹ ׳נִמְרוֹד׳? שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּמַלְכוּתוֹ עָלָיו. (שמות א) ״וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם״, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו. [מַאן דְּאָמַר: חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב: ׳חָדָשׁ׳. וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו, מִדְּלָא כְּתִיב: ״וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ״. וּלְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵרוֹתָיו, הָא כְּתִיב: ״אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף״? מַאי ״אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף״? דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ לְיוֹסֵף כְּלָל.

ב (סימן: ״שמונה עשרה״. ״ושנים עשר״. ״למדנו״, ״בדורו״, ״לבן״)]. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים גָּדַלְתִּי אֵצֶל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי, וְלֹא לָמַדְתִּי מֻמְּנוּ אֶלָּא דָּבָר אֶחָד בְּמִשְׁנָתֵנוּ: כֵּיצַד מְאַבְּרִין אֶת הָעָרִים, בְּאֶל״ף. אֵינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנַיִם־עָשָׂר תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי, וּשְׁמוֹנָה־עָשָׂר יָמִים גָּדַלְתִּי (אצלו) [בֵּינֵיהֶן], וְלָמַדְתִּי לֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְחָכְמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד! לֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְחָכְמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד גָּמַר, גְּמָרָא לָא גָּמַר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מִינַּיְהוּ דִּידְהוּ גָּמַר, מִינֵּיהּ דִּידֵיהּ לָא גָּמַר. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתֵנוּ, קָאָמַר. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּשֶׁהָיִינוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי אוֹשַׁעְיָא (ברבי), הָיִינוּ יוֹשְׁבִים אַרְבַּע אַרְבַּע בְּאַמָּה. אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, הָיִינוּ יוֹשְׁבִים שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּאַמָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי בְּדוֹרוֹ, כְּרַבִּי מֵאִיר בְּדוֹרוֹ. מָה רַבִּי מֵאִיר בְּדוֹרוֹ, לֹא עָמְדוּ חֲבֵרָיו עַל סוֹף דַּעְתּוֹ, אַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, (ברבי) לֹא עָמְדוּ חֲבֵרָיו עַל סוֹף דַּעְתּוֹ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְבַן שֶׁל רִאשׁוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם, [וְשֶׁל] אַחֲרוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל. וְאָנוּ, כְּמִלְא נֶקֶב מַחַט סְדָקִית. מַאי רִאשׁוֹנִים? רַבִּי עֲקִיבָא. אַחֲרוֹנִים? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. אֵיכָּא דְּאָמְרִי: רִאשׁוֹנִים, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. אַחֲרוֹנִים, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי. וְאָנוּ, כְּמִלְא נֶקֶב מַחַט [סְדָקִית]. אָמַר אַבָּיֵי: וַאֲנָן, כִּי סֵיכְתָא בְּגוּדָא לְגַמְרָא. אָמַר רָבָא: וַאֲנָן, כִּי אֲצַבְּעָתָא בְּקִירָא לִסְבָרָא. אָמַר רַב אַשִׁי: וַאֲנַן כִּי אֲצַבְּעָתָא בְּבִירָא לְשִׂכְחָה. [כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, פֶּרֶק: ״וְאֵלּוּ קְשָׁרִים״ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ]: אָמַר (רבי זירא) [רָבָא בַּר זִימוּנָא]: אִם רִאשׁוֹנִים בְּנֵי מַלְאָכִים, אָנוּ בְּנֵי אֲנָשִׁים, וְאִם רִאשׁוֹנִים בְּנֵי אֲנָשִׁים, אָנוּ כַּחֲמוֹרִים, וְלֹא כַּחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, וְשֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, אֶלָּא כִּשְׂאָר חֲמוֹרִים. (עד כאן)

ג יט אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּנֵי יְהוּדָה שֶׁהִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם, נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָן. בְּנֵי גָּלִיל שֶׁלֹּא הִקְפִּידוּ עַל לְשׁוֹנָם, לֹא נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָן בְּיָדָן. מִידִּי, בְּהֶקְפֵּידָא תַּלְיָא מִלְּתָא? אֶלָּא בְּנֵי יְהוּדָה (מתוך שהקפידו על לשונם דהוו) דַּיְקִי לִישָׁנָא, וּמַתְנְחֵי לְהוּ סִימָנֵי, נִתְקַיְּמָה תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. בְּנֵי גָּלִיל דְּלָא דַּיְקִי לִישָׁנָא וְלָא מַתְנְחֵי לְהוּ סִימָנֵי, לֹא נִתְקַיְּמָה תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. אִיבָּעֵית אֵימָא: בְּנֵי יְהוּדָה גְּמִירֵי מֵחַד רַבָּה, נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָם בְּיָדָם. בְּנֵי גָּלִיל, דְּלָא גְּמִירֵי מֵחַד רַבָּה, לֹא נִתְקַיְּמָה תּוֹרָתָם בְּיָדָם. רַבִּינָא אָמַר: בְּנֵי יְהוּדָה, דְּגָלוּ מַסֶּכְתָּא, נִתְקַיְּמָה תַּלְמוּדָן בְּיָדָן, בְּנֵי גָּלִיל, דְּלָא גָּלוּ מַסֶּכְתָּא, לֹא נִתְקַיְּמָה תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. דָּוִד, גָּלֵי מַסֶּכְתָּא, שָׁאוּל, לָא גָּלֵי מַסֶּכְתָּא. דָּוִד דְּגָלֵי מַסֶּכְתָּא, כְּתִיב בֵּיהּ: (תהילים קי״ט:ע״ד) ״רְאֵיךְ יְרֵאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ״. שָׁאוּל דְּלָא גָּלֵי מַסֶּכְתָּא, כְּתִיב בֵּיהּ: (שמואל א י״ד:מ״ז) ״וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁמָּחַל לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אוֹתוֹ עָוֹן? (לשאול) שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כח) ״וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי״, ״עִמִּי״, בְּמֶחְצָתִי! בְּנֵי יְהוּדָה דַּיְקִי לִישָׁנָא, מַאי הִיא? דְּהַהוּא בַּר יְהוּדָה דַּאֲמַר לְהוּ: טַלְיָת יֵשׁ לִי לְמִכַּר, אָמְרוּ לֵיהּ: מַאי גַּוְנַן טַלְיָתָךְ? אָמַר לְהוּ: כִּתְרֵדִין עֲלֵי אֲדָמָה. בְּנֵי גָּלִיל דְּלָא דַּיְקִי לִישָׁנָא, מַאי הִיא? דְּהַהוּא בַּר גְּלִילָא דַּאֲמַר לְהוּ: ״אֲמַר לְמַאן?״ ״אֲמַר לְמַאן?״ אָמְרוּ לֵיהּ: גְּלִילָאָה שׁוֹטֶה, ׳חֲמַר׳ לְמִרְכַּב? אוֹ ׳חֲמַר׳ לְמִשְׁתֵּי? ׳עֲמַר׳ לְמִלְבַּשׁ? אוֹ ׳אֵימַר׳ לְאִתְכַּפְיָא? [הַהִיא אִיתְּתָא דְּבַעְיָא לְמֵימַר לְחַבְרְתָּהּ: ״תָּאֵי דְּאוֹכְלִיךְ חֲלָבָא״, אָמְרָה לָהּ: ״שְׁלֵיכְתִּי תּוֹכְלִיךְ לָבִיא״]. הַהִיא אִיתְּתָא דְּאַתְיָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא, אָמְרָה לֵיהּ: ״מָרִי כִּירִי, תַּפְלָא חָוֵת לִי, וּגְנָבוּךְ מִין. וּכְדוּ חֲוֵת, דְּכַד שָׁדְרוּ לָךְ עִילָוָה, לָא מַטֵי כַּרְעִיךְ אַאַרְעָא״.

ד אַמְּהָתָא דְּבֵי רַבִּי, כִּי הֲוָה (משתעיין) [מִשְׁתַּעְיָא] בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, (אמרין))*) [אָמְרָה] הָכִי: ״עַלַת נָקְפָּתְ בְּכַד, יְדָאוּן נִשְׁרַיָּא לְקִינֵיהוֹן״. אוֹ: ״יַעְדִּי בָּתַר חַבְרָתְהּ מִינָהּ״. כִּי הֲוָה נִיחָא לָהּ דְּלִילְוֹן, אָמְרָה לְהוֹן: ״יְדָאוּן נִשְׁרַיָּא לְקִינֵיהוֹן״. כִּי בָּעֵי דְּלִילְתְּבוּן, הֲוָה אָמְרָה לְהוֹן: ״יַעְדִּי בָּתַר חַבְרָתְהּ מִינָהּ, וְתִתְקְפִי עַלַת בְּכַד, כְּאִילְּפָא דְּאַזְלָא בְּיַמָּא״. רַבִּי יוֹסֵי בַּר אַסְיָין, כִּי הֲוָה מִשְׁתַּעְיָא בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, אָמַר: ״עֲשׂוּ לִי שׁוֹר מִשְׁפָּט, בְּטוּר מִסְכֵּן״. וְכַד הֲוָה שָׁאֵיל בְּאוּשְׁפִּיזָא, אָמַר הָכִי: ״גְּבַר פּוּם דִּין חַי? מַה זּוֹ טוֹבָה יֵשׁ״.

ה כ רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי הֲוָה מִשְׁתַּעְיָא בִּלְשׁוֹן חָכְמָה, הֲוָה אָמַר הָכִי: ״אַתְרִיגוּ לְפָחֲמִין, אַרְקִיעוּ לְזָהֲבִין, וַעֲשׂוּ לִי שְׁנֵי מַגִּידֵי בַּעֲלָטָה״. אֵיכָּא דְּאָמְרִי: ״וְיַעֲשׂוּ לִי בָּהֶן שְׁנֵי מַגִּידֵי בַּעֲלָטָה״. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַבִּי אַבָּהוּ: ״הַצְּפִינֵנוּ, הֵיכָן רַבִּי אֶלְעַאי צָפוּן״. אָמַר לְהוּ: ״עָלַץ בְּנַעֲרָה אַהֲרוֹנִית, אַחֲרוֹנִית, עֲרָנִית וְהִנְעִירַתּוּ״. אַמְרֵי לָהּ: אִשָּׁה, וְאָמְרֵי לָהּ מַסֶּכְתָּא. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעַאי: ״הַצְּפִינֵנוּ, הֵיכָן רַבִּי אַבָּהוּ [צָפוּן]״. אָמְרוּ לְהוּ: ״נִתְיַעֵץ בַּמַּכְתִּיר, וְהִנְגִּיב לְמִפִּיבֹשֶׁת״. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מִימֵי לֹא נִצְחַנִי אָדָם, אֶלָּא אִשָּׁה, תִּינוֹק וְתִינֶקֶת. אִשָּׁה, מַאי הִיא? פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֵצֶל אַכְסַנְיָא [אַחַת], וְעָשְׂתָה לִי פִּלִּין, פַּעַם רִאשׁוֹנָה סָעַדְתִּי וְלֹא שִׁיַּרְתִּי כְּלוּם. שְׁנִיָּה, סָעַדְתִּי וְלֹא שִׁיַּרְתִּי כְּלוּם. שְׁלִישִׁית, הִקְדִּימַתְנִי בְּמֶלַח, כֵּיוָן שֶׁטָּעַמְתִּי, מָשַׁכְתִּי יָדַי הֵימֶנּוּ. אָמְרָה לִי: ״רַבִּי, מִפְּנֵי מָה מָשַׁכְתָּ יָדֶיךָ הֵימֶנּוּ?״ אָמַרְתִּי לָהּ: ״כְּבָר סָעַדְתִּי מִבְּעוֹד יוֹם״. אָמְרָה לִי: ״הָיָה לְךָ לְמָשֹׁךְ יָדְךָ מִן הַפַּת״! אָמְרָה לִי: ״רַבִּי, שָׁמָּא לֹא הִנַּחְתָּ פֵּאָה בָּרִאשׁוֹנָה? וְלֹא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מְשַׁיְּרִין פֵּאָה בַּאִלְפָּס, אֲבָל מְשַׁיְּרִין פֵּאָה בַּקְּעָרָה״? תִּינֶקֶת, מַאי הִיא? פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, (בשדה) וְהָיְתָה דֶּרֶךְ עוֹבֶרֶת בַּשָּׂדֶה, וְהָיִיתִי מְהַלֵּךְ בָּהּ. אָמְרָה לִי תִּינֶקֶת אַחַת: ״רַבִּי, לָאו שָׂדֶה הוּא״? אָמַרְתִּי לָהּ: ״לֹא בְּדֶרֶךְ כִּבּוּשָׁה אֲנִי מְהַלֵּךְ״? אָמְרָה לִי:

״לִסְטִים שֶׁפִּמּוּתְךָ כְּבָשׁוּהָ״. תִּינוֹק, מַאי הוּא? פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְרָאִיתִי תִּינוֹק אֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים, אָמַרְתִּי לוֹ: ״בְּנִי, בְּאֵי־זֶה דֶּרֶךְ נֵלֵךְ לָעִיר״? אָמַר לִי: ״זוֹ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה, וְזוֹ קְצָרָה וַאֲרֻכָּה״. הָלַכְתִּי בַּקְּצָרָה וַאֲרֻכָּה. כֵּינָן שֶׁהִגַּעְתִּי לָעִיר, הָיוּ מַקִּיפוֹת לָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. חָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַרְתִּי לוֹ: ״בְּנִי, לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי: זוֹ קְצָרָה?״ אָמַר לִי: ״רַבִּי, וְלֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לְךָ, (קצרה) וַאֲרֻכָּה?!״ נִשַּׁקְתִּיו עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַרְתִּי לוֹ: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֻּלְּכֶם חֲכָמִים אַתֶּם, מִגְּדוֹלְכֶם וְעַד קְטַנְּכֶם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָיָה קָא אָזֵיל בְּאוֹרְחָא, אַשְׁכְּחֵהּ לִבְרוֹרְיָה, אָמַר לָהּ: ״בְּאֵי־זוֹ דֶּרֶךְ נֵלֵךְ לָעִיר לִד?״ אָמְרָה לֵיהּ: ״גְּלִילִי שׁוֹטֶה, לֹא כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה?! הָיָה לְךָ לוֹמַר: בְּאֵי־זוֹ לְלֹד״.

ו כא בְּרוֹרְיָה, אַשְׁכַּחְתֵּיהּ לְהַהוּא תַּלְמִידָא דַּהֲוָה [קָא] גָּרִיס בִּלְחִישָׁאבָּטְשָׁא בֵּיהּ וְאָמְרָה לֵיהּ: לָאו הָכִי כְּתִיב: (שמואל ב כ״ג:ה׳) ״עֲרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמֻרָה״! אִם עֲרוּכָה בְּמָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים שֶׁל אָדָם, שְׁמוּרָה בַּלֵּב. תָּנָא: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יעקב) שֶׁהָיָה שׁוֹנֶה בְּלַחַשׁ, לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ. תָּנָא: תַּלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (בן יעקב) שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה לַמָּקוֹם, אָמְרוּ: הַנִּיחוּ לוֹ, שֶׁאָדָם גָּדוֹל שִׁמֵּשׁ. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, פְּתַח פּוּמָךְ קָרֵי, פְּתַח פּוּמָךְ תָּנֵי, כִּי הֵיכִי דְּתוֹרִיךְ חַיִּין וְתִתְקַיְּים בְּיָדָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד׳:כ״ב) ״כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם, וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא״. אַל תִּקְרֵי ״לְמוֹצְאֵיהֶם״, אֶלָּא ״לְמוֹצִיאֵיהֶם״ בַּפֶּה. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, חֲטוֹף אֶכּוֹל, חֲטוֹף אֵישְׁתֵּי, דְּעָלְמָא דְּאַזְלִינַן מִינֵּיהּ, לְבֵי הִלּוּלָא דְּמִי. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב הַמְנוּנָא: בְּנִי, אִם יֵשׁ לְךָ, הֱיֵטֵב לָךְ, כִּי אֵין בִּשְׁאוֹל תַּעֲנוּג, וְאֵין לַמָּוֶת הִתְמַהְמְהַ, וְאִם תֹּאמַר: אַנִּיחַ לְבָנַי (ולבנותי) חֹק, בִּשְׁאוֹל מִי (יודה) [יַגִּיד] לָךְ? בְּנֵי אָדָם דּוֹמִים לְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה; הַלָּלוּ נוֹצְצִים, וְהַלָּלוּ נוֹבְלִין.

ז כב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:(משלי א׳:ט׳) ״כִּי לִוְיַת חֵן״. חָשַׁבְרֹאשׁוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״חֵן לְרֹאשֶׁךָ״. חָשׁ בִּגְרוֹנוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ״. חָשׁ בִּבְנֵי־מֵעַיִם, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) ״רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ״. חָשׁ בְּעַצְמוֹתָיו, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ״. חָשׁ בְּכָל גּוּפוֹ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) ״וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא״. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: בּוֹא וּרְאֵה, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר־וָדָם; אָדָם נוֹתֵן לַחֲבֵרוֹ סַם, יָפֶה לָזֶה וְקָשֶׁה לָזֶה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, סַם חַיִּים לְכָל גּוּפָן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא״. אָמַר רַב (אסי) [אַמִּי]: מַאי דִּכְתִיב: (שם כב) ״כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ, יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ״.אֵימָתַי דִּבְרֵי תוֹרָה נְעִימִים? ״כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ״. וְאֵימָתַי ״תִּשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ״? בְּשָׁעָה שֶׁ״יִּכֹּנוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ״. רַבִּי זֵירָא אָמַר מֵהָכָא: ״שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו, וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב״, (שם טו) אֵימָתַי ״שִׂמְחָה לָאִישׁ״? בְּשָׁעָה שֶׁ״מַּעֲנֵה בְּפִיו״. [לָשׁוֹן אַחֵר: אֵימָתַי ״שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו, וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב״]. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: ״כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ״, (דברים ל׳:י״ד) אֵימָתַי ״קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד״? בִּזְמַן שֶׁ״בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ״. רָבָא אָמַר מֵהָכָא: ״תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתָתָה לוֹ, וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה״. (תהילים כ״א:ג׳) אֵימָתַי ״תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתָתָ לוֹ״? בְּשָׁעָה שֶׁ״אֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה״. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: ״תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתָתָ לוֹ״. וּכְתִיב: ״אֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה״. זָכָה, ״תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתָתָ לוֹ״, לֹא זָכָה, ״וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶלָה״. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: ״אֶרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד״. וּכְתִיב: ״חַיִּים שָׁאָל מִמְּךָ נָתַתָּה לָּהֶם״. זָכָה, ״אֶרֶךְ יָמִים״, לֹא זָכָה, ״חַיִּים״. ״חַיִּים״, לֹא זָכָה, ״אֶרֶךְ יָמִים״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, זָכָה, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, לֹא זָכָה, ״אֶרֶךְ יָמִים״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, זָכָה, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, זָכָה, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, זָכָה, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, זָכָה, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״, זָכָה, ״וּבַיהוָה יִבְטְחוּ כָּל קַצְוֵי אָרֶץ״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״, ״וּבַיהוָה יִבְטְחוּ כָּל קַצְוֵי אָרֶץ״, זָכָה, ״וְלֹא יִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״, ״וּבַיהוָה יִבְטְחוּ כָּל קַצְוֵי אָרֶץ״, ״וְלֹא יִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד״, זָכָה, ״לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״, ״וּבַיהוָה יִבְטְחוּ כָּל קַצְוֵי אָרֶץ״, ״וְלֹא יִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד״, ״לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה״, זָכָה, ״וְלֹא לָנֶצַח אֶקָּצוֹף״. ״אֶרֶךְ יָמִים״, ״חַיִּים״, ״עשֶׁר וְכָבוֹד״, ״וְלֹא יָסוּר כְּבוֹדוֹ מֵעָלָיו״, ״תִּתֵּן לוֹ בְּרָכוֹת לָעַד״, ״תְּשַׂמְּחֵהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ״, ״כִּי הָאָדָם מָבְטָח בַּיהוָה״, ״וּבַיהוָה יִבְטְחוּ כָּל קַצְוֵי אָרֶץ״, ״וְלֹא יִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד״, ״לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה״, ״וְלֹא לָנֶצַח אֶקָּצוֹף״, זָכָה, ״כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב, וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף״. סֶלָה׳, דִּכְתִיב: (תהלים מ ח) ״כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר ה׳ צְבָאוֹת, בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה״. יָעֵד׳, דִּכְתִיב: (שמות ט״ו:י״ח) ״ה׳ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד״. *)) אָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי א׳:ט׳-י׳) ״וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ״, אִם מֵשִׂים אָדָם אֶת עַצְמוֹ כְּעָנָק זֶה, שֶׁרָךְ לַצַּוָּאר, וְנִרְאֶה וְאֵינוֹ נִרְאֶה, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

ח כג וְאָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שה״ש ה) ״לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם״, אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כַּעֲרוּגָה זוֹ, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בָּהּ, (אי נמי) וְכַבֹּשֶׂם הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל מִתְבַּשְּׂמִין מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם (בידו). וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם (בידו). וְאָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שמות לב) ״לוּחוֹת אֶבֶן״? אִם מֵשִׂים אָדָם לִחְיָו כְּאֶבֶן זוֹ שֶׁאֵינָהּ נִמְחֶת, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאָמַר רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר]: מַאי דִּכְתִיב: (שמות ל) ״מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת״ וְגוֹ׳. אִלְמָלֵי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, לֹא נִשְׁתַּכְּחָה תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: אֵין כָּל אָמָּה וְלָשׁוֹן יְכוֹלָה לִשְׁלֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת״, אַל תִּקְרֵי ״חָרוּת״, אֶלָּא ״חֵרוּת״.

ט כד אָמַר רַב מַתְנָא: מַאי דִּכְתִיב: (במדבר כ״א:י״ח) ״וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה״? אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. רָבָא [בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא], הַוְיָא לֵיהּ מִלְתָא לְרַב יוֹסֵף בַּהֲדֵיהּ, כַּד מָטָא מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי, אָמַר: אִיזִיל אֵיפַיְסֵיהּ. אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ דְּקָא מָזֵיג לֵיהּ כַּסָּא. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי דְּאֵימְזֵיג לֵיהּ אֲנָא. [יָהַב לֵיהּ], מָזַג לֵיהּ. כַּד טָעֲמֵיהּ, אָמַר: דָּמֵי הַאי מְזִיגָא, לְמִזְיְנָא דְּרָבָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא הֲוָא. אָמַר לֵיהּ: לָא תֵּיתֵיב אַפַּרְעָךְ עַד דְּמְפָרְשְׁתְּ לִי לְהַנֵּי קְרָאֵי. מַאי דִּכְתִיב: ״וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה, וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת, וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא״? אָמַר לֵיהּ: אִם מֵשִׂים אָדָם אֶת עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ [בו], תּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה. (שנאמר: ״וממדבר

מתנה״.) וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנָה לוֹ (תורה) בְּמַתָּנָה, נַחֲלוֹ־אֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל״. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּנָה לוֹ מִשָּׁם, עוֹלֶה לְגִבְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת״. וְאִם מֵגִיס דַּעְתּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא״. וְאִם חוֹזֵר בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגְבִּיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ׳:ד׳) ״כָּל גֶּיא יִנָּשֵׂא״.

י כה אָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ס״ח:י״א) ״חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוּבְךָ לֶעָנִי אֱלֹהִים״? אִם מֵשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כְּחַיָּה זוֹ שֶׁדּוֹרֶסֶת וְאוֹכֶלֶת, וְאַמְרִי לָהּ: שֶׁמַּסְרַחַת וְאוֹכֶלֶת, תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. וְאִם לָאו, אֵין תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

יא וְאִם עוֹשֶׂה (אדם) כֵּן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ סְעוּדָה בְּעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״תָּכִין בְּטוּבְךָ לֶעָנִי אֱלֹהִים״. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ז:י״ח) ״נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ״? לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כַּתְּאֵנָה? (לומר לך) מַה תְּאֵנָה זוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מְמַשְׁמֵשׁ בָּהּ, מוֹצֵא בָּהּ תְּאֵנִים, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם הוֹגֶה בָּהֶן, מוֹצֵא בָּהֶן טַעַם. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: (אמר רבי יונתן) מַאי דִּכְתִיב: (שם ה) ״אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן״, מִפְּנֵי מַה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה ׳כְּאַיָּלָה׳? לוֹמַר לְךָ: מָה אַיָּלָה זוֹ, רַחְמָהּ צַר, וַחֲבִיבָה עַל בּוֹעֲלָהּ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה חֲבִיבִין עַל לוֹמְדֵיהֶן כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה. ״וְיַעֲלַת חֵן״, שֶׁמַּעֲלַת חֵן עַל לוֹמְדֶיהָ. ״דַּדֶּיהָ יְרַוּךָ בְּכָל עֵת״, [לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּדַד]? מַה דַּד זֶה, כָּל זְמַן שֶׁתִּינוֹק מְמַשְׁמֵשׁ בּוֹ, מוֹצֵא בּוֹ חָלָב, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם הוֹגֶה בָּהֶן, מוֹצֵא בָּהֶן טַעַם. ״בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָּמִיד״, כְּגוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת. (דתניא) אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי וְעָסַק בַּתּוֹרָה, וּפְרִינוֹמָטָל בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן שֶׁל צִפּוֹרִי. (תניא) אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר: פַּעַם אַחַת בָּא אָדָם אֶחָד לִטְלוֹ, וּמָצָא (נחש) שָׂרָף עָלָיו. תָּנָא דְּבֵי רַב עָנָן, מַאי דִּכְתִיב: (שופטים ה׳:י׳) ״רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת וְגוֹ׳. ״רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת״ *)) אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהוֹלְכִים מֵעִיר לְעִיר וּמִמְּדִינָה לְמְדִינָה לִלְמֹד תּוֹרָה, וּמְבָאֲרִים אוֹתָהּ כַּצָּהֳרַיִם. (שם) ״יוֹשְׁבֵי עַל מִדְיָן״, שֶׁיּוֹשְׁבִים וְדָנִין דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. ׳וְהוֹלְכֵי׳, אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. ׳עַל דֶּרֶךְ׳, אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. ׳שִׂיחוּ׳, אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַּלְמוּד, שֶׁכָּל שִׂיחָתָן דִּבְרֵי תוֹרָה.

יב כו אָמַר רַב שִׁזְבִי מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ב:כ״ז) ״לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ״, לֹא יְחִיֶּה וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים צַיָּד הָרַמַּאי. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: צַיָּד הָרַמַּאי, יַחֲרֹךְ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מָשָׁל לְצַיָּד שֶׁצָּד צִפֳּרִים, אִם רִאשׁוֹן מְשַׁבֵּר אֶת כְּנָפָיו (מתקיים בידו), מִשְׁתַּמֵּר], וְאִם לָאו, אֵין (מתקיים בידו) [מִשְׁתַּמֵּר]. אָמַר רָבָא, אָמַר רַב סְחוֹרָה, אָמַר רַב הוּנָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ג:י״א) ״הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט, וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה״? אִם מֵשִׁים אָדָם אֶת תּוֹרָתוֹ חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, מִתְמַעֵט, וְאִם *)) קוֹבֵץ עַל יָד עַל יָד, יַרְבֶּה. אָמַר רָבָא: גְּמִירִי לָהּ רַבָּנָן לְהָא מִלְּתָא, וְעַבְרִי עֲלָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: (בדידי הוה עובדא) [אֲנָא עֲבִידְתָּהּ] וְאִתְקַיֵּים בִּי.

יג כז תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד סֵדֶר מִשְׁנָה? מֹשֶׁה לָמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אַהֲרֹן וְשָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ. נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לִשְׂמֹאל מֹשֶׁה. נִכְנְסוּ בָּנָיו, וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן. נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו, אֶלְעָזָר יָשַׁב לִימִין מֹשֶׁה, וְאִיתָמָר יָשַׁב לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם אַהֲרֹן לִימִין מֹשֶׁה הוּא חוֹזֵר. נִכְנְסוּ זְקֵנִים וְשָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָן. [נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים], נִכְנְסוּ כָּל הָעָם וְשָׁנָה לָהֶם פִּרְקָן. נִמְצָא בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה, וּבְיַד בָּנָיו שְׁלֹשָׁה, וּבְיַד זְקֵנִים שְׁנַיִם, וּבְיַד כָּל הָעָם אֶחָד. נִסְתַּלֵּק מֹשֶׁה, שָׁנָה לָהֶם אַהֲרֹן, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן, שָׁנוּ לָהֶם בָּנָיו פִּרְקָן. נִסְתַּלְּקוּ בָּנָיו שָׁנוּ לָהֶם זְקֵנִים פִּרְקָן. נִמְצָא בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד אַרְבָּעָה. מִכָּאן אָמַר רַבִּי (אלעזר בן עזריה) [אֶלְיֶעְזָר]: חַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת אֶת תַּלְמִידָיו אַרְבַּע פְּעָמִים, וְקַל־וָחֹמֶר! וּמָה אַהֲרֹן שֶׁלָּמַד מִפִּי מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה, אַרְבָּעָה. הֶדְיוֹט מִפִּי הֶדְיוֹט, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה?! רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁחַיָּב אָדָם לִשְׁנוֹת לְתַלְמִידוֹ עַד שֶׁיִּלַּמְּדֶנּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:י״ט) ״וְלַמְּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. וּמִנַּיִן עַד שֶׁתְּהֵא סְדוּרָה בְּפִיהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״שִׂימָהּ בְּפִיהֶם״. וּמִנַּיִן שֶׁחַיָּב לְהַרְאוֹת לוֹ פָּנִים בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״א:א׳) ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם״. וּנְעִילוּ כּוּלְהוּ וְנִגְמְרוּ מִמֹּשֶׁה? כְּדֵי לַחֲלֹק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן, וְכָבוֹד לְבָנָיו, וְכָבוֹד לְזִקֵנִים. וְלֵיעוֹל אַהֲרֹן וְלֵילֵיף מִמֹּשֶׁה? וְלֵיעֲיְלוּ בָּנָיו וְלֵילְפֵי מֵאַהֲרֹן? וְלֵעֲיְלוּ זְקֵנִים וְלֵילְפוּ מִבָּנָיו? וְלֵיעֲיְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְלֵילְפוּ מִזְּקֵנִים? מֹשֶׁה, כֵּיוָן דְּמִפִּי הַגְּבוּרָה גְּמַר, מִסְתַּיְעָא מִלְּתֵיהּ. אָמַר מַר: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם אַהֲרֹן לִימִין מֹשֶׁה הוּא (יושב) [חוֹזֵר], כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, הָרַב בָּאֶמְצַע, גָּדוֹל בִּימִינוֹ, וְקָטָן בִּשְׂמֹאלוֹ, (כמאן?) נֵימָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא וְלֹא רַבָּנָן? אֲפִילּוּ תֵּימָא: רַבָּנָן, מִשּׁוּם טִרְחָא דְּאַהֲרֹן.

יד כח רַבִּי פְּרִידָא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא תַּלְמִידָא, דַּהֲוָה תָּנֵי לֵיהּ אַרְבַּע מֵאָה זִימְנֵי, וְגָמַר. זִימְנָא חֲדָא בַּעְיוּהָ לְמִלְּתָא דְּמִצְוָה, תָּנָא לֵיהּ וְלָא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ: הָאִידָנָא, מַאי שְׁנָא? אָמַר לֵיהּ: מֵהַאי שַׁעְתָּא דְּאָמְרוּ לֵיהּ לְמַר, אִיכָּא מִלְּתָא דְּמִצְוָה, (איטרדי) אַסַּחְתֵּי לְדַעְתָּאי, [וְכָל שַׁעְתָּא] אֲמִינָא: ״הַשְׁתָּא קָאֵי מַר״, ״הַשְׁתָּא קָאֵי מַר״. אָמַר לֵיהּ: הַב דַּעְתָּךְ דְּאַתְנֵי לָךְ, [הָדַר] תָּנָא לֵיהּ אַרְבַּע מֵאָה זִימְנֵי אַחֲרִינֵי וְגָמַר. נַפְקָא בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לֵיהּ: נֵיחָא לָךְ דְּלֵיסְפּוּ עַל חַיֵּיךְ אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁנֵי? אוֹ דְּתִזְכֶּה אַתְּ וְדָרָךְ לְעָלְמָא דְּאַתְיָי? אָמַר לֵיהּ: בָּעִינָא דְּאֵזְכֶּה אֲנָא וְדָרַאי לְעָלְמָא דְּאַתְיָי. אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תְּנוּ לוֹ זוֹ וְזוֹ.

טו כט אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַתּוֹרָה נִקְנֵית אֶלָּא בְּסִימָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:י״ט) ״שִׂימָה בְּפִיהֶם״, אַל תִּקְרֵי ׳שִׂימָה׳, אֶלָּא ׳סִימָנָה׳. שְׁמָעָה רַב תַּחְלִיפָא בְּמַעֲרָבָא, אָזַל אָמְרָהּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לָהּ? אָנָן מֵהָכָא מַתְנִינָן לָהּ: (ירמיהו ל״א:כ״א) ״הָשִׂיבִי לָךְ צִיּוּנִים״ וְגוֹ׳, ״עֲשׂוּ צִיּוּנִים״ וְגוֹ׳,

לַתּוֹרָה. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ׳צִיּוֹן׳ לִישָׁנָא דְּסִימָנָא הוּא? דִּכְתִיב: (יחזקאל ל״ט:ט״ו) ״וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן״. רַב (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אָמַר מֵהָכָא: (משלי ד׳:ד׳) ״וּמוֹדָע לַבִּינָה תִּקְרָא״; עֲשֵׂה מוֹדָעִים לַתּוֹרָה.

טז (רב) [רָבָא] אָמַר: עֲשֵׂה מוֹעֲדִים לַתּוֹרָה, וְהַיְנוּ דְּאָמַר (רב דימי) [אַבְּדִימִי] בַּר חָמָא [בַּר חוֹסָא]: מַאי דִּכְתִיב: (דברים ל׳:י״ג) ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא, וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא״. ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא״, שֶׁאִם בַּשָּׁמַיִם הִיא, אַתָּה צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ. ״וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא״, שֶׁאִם מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא, אַתָּה צָרִיךְ לַעֲבֹר אַחֲרֶיהָ. (רבה) [רָבָא] אָמַר: ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא״, לֹא תִּמְצָא בְּמִי שֶׁמַּגְבִּיהַּ דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ כַּשָּׁמַיִם. ״וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא״, לֹא תִּמְצָא בְּמִי שֶׁמַּרְחִיב דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ כַּיָּם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: ״לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא״, לֹא תִּמְצָא בְּגַסֵּי־הָרוּחַ. ״וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא״, לֹא תִּמְצָא בַּסּוֹחֲרִנִים וְלֹא בַּתַּגָּרִים.

יז ל אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יוֹשְׁבֵי צְרִיפִיםוּמְהַלְכֵי מִדְבָּרוֹת, חַיֵּיהֶם אֵינָם חַיִּים, וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם אֵינָם שֶׁלָּהֶם. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: אֶלִיעֶזֶר אִישׁ בִּירָה אוֹמֵר: יוֹשְׁבֵי צְרִיפִים, כְּיוֹשְׁבֵי קְבָרוֹת, וְעַל בְּנוֹתֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: (שם כז) ״אֲרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה״. מַאי טַעְמָא? עוּלָּא אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם מָרְחָצָאוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁמַּרְגִּישִׁין זֶה לָזֶה בִּטְבִילָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, נַהֲרָא (דמקרב למתא) [דְּסָמִיךְ לְבֵיתָא]. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ יָרָק, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ. מיתיבי שלשה מרבין וכו׳

יח אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲלוֹת ומוֹרָדוֹת, אָדָם וּבְהֵמָה [שָׁבָּהּ] מֵתִים בַּחֲצִי יְמֵיהֶם. מֵתִים, סַלָּקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: מַזְקִינִין בַּחֲצִי יְמֵיהֶם. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הַנֵּי מוּלְיָיתָא דְּבֵי בִּירֵי וּדְבֵי גֶּרֶשׁ, אַזְקְנוּן.

יט תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: אֵין לְךָ שֶׁיָּפֶה לְמִדְיָנִי יוֹתֵר מִשַּׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, אֲבָל מַה נַּעֲשֶׂה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: (זכריה ב׳:ה׳) ״וּבְיָדוֹ חֶבֶל מְדָּה״. וְהָכְתִיב: (יחזקאל מ׳:ה׳) ״וּבְיַד הָאִישׁ קָנֶה הַמִּדָּה״! הַהוּא לְתַרְעֵי. תָּנֵי (רבי יוסי) [רַב יוֹסֵף]: שְׁלֹשָׁה חֲבָלִים הֵם: שֶׁל מֶגֶד, וְשֶׁל נְצָרִים, וְשֶׁל פִּשְׁתָּן. שֶׁל מֶגֶד, לְפָרָה, כִּדְתָנֵן כְּפָתוּהָ בְּחֶבֶל הַמֶּגֶד, וּנְתָנוּהָ עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ. שֶׁל נְצָרִים, לְסוֹטָה, דִּתְנַן: וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשֵׁר לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. שֶׁל פִּשְׁתָּן, לִמְדִידָה.

פרק ו

א עירובין פרק ו הדר - לא רַבִינָא חֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא (דקטיר חמריה) [דְּקָא אָסַר לֵיהּ לְחַמְרֵיהּ] בְּצִינְיְתָא בְּשַׁבְּתָא, רָמֵיהּ בֵּיהּ קַלָּא, לָא אַשְׁגַּח בֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: לַהֲוֵי הַאי גַּבְרָא בְּשִׁמְתָּא. אָמַר לֵיהּ: כִּי הַאי גַּוְנָא מִי מִיתְחַזֵּי כְּאַפְקִירוּתָא? אָמַר לֵיהּ: (משלי כ״א:ל׳) ״אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד ה׳״; כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל ה׳, אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב. אָמַר רָבָא: בְּפָנָיו, אָסוּר וְחַיָּב מִיתָה, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אָסוּר וְאֵין חַיָּב מִיתָה. וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא? וְהָתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בָּנָיו שֶׁל אַהֲרֹן אֶלָּא עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. מַאי דָּרוּשׁ? (ויקרא א׳:ז׳) ״וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ״, אָמְרוּ: אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. וְתַלְמִיד אֶחָד הָיָה לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהוֹרָה הֲלָכָה (בפני רבו) [בְּפָנָיו]. אָמַר לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְאִמָּא שָׁלוֹם אִשְׁתּוֹ: תְּמַהֲנִי אִם יוֹצִיא זֶה שְׁנָתוֹ, וְלֹא הוֹצִיא שְׁנָתוֹ. אָמְרָה לוֹ: נָבִיא אַתָּה? אָמַר לָהּ: לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֶלָּא כָּךְ מְקֻבָּלַנִי: כָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ תַּלְמִיד, יְהוּדָה בֶּן גּוּרְיָא שְׁמוֹ, וְהָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. בְּפָנָיו הֲוָה. וְהָא ״רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת״ קָאָמַר! וּלְטַעְמִיךָ, שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו לָמָּה? אֶלָּא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר ׳מָשָׁל׳ הָיָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, רָאוּי לְהַכִּישׁוֹנָחָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ב:ו׳) ״וַיִּעַן אֱלִיהוּא בֶּן בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי וַיֹּאמֶר: צָעִיר אָנִי לְיָמִים, וְאַתֶּם יְשִׁישִׁים, עַל כֵּן זָחַלְתִּי וָאִירָא מֵחַוֹּת דֵּעִי אֶתְכֶם״. כְּתִיב הָכָא ׳זָחַלְתִּי׳, וּכְתִיב הָתָם: (דברים ל״ב:כ״ד) ״עִם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר״. זְעִירִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: נִקְרָא ׳חוֹטֵא׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ט:י״א) ״בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ, לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא לָךְ״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִגְּדֻלָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל״א:כ״א) ״וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא״. וְאַף עַל גַּב דְּאָמַר: לַאֲחֵי אַבָּא צְוֵה, לִי לֹא צְוֵה, אֲפִלּוּ הָכִי אַשְׁכְּחֵן דְּאַעֲנָשׁ, דִּכְתִיב: (שם כז) ״וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד, וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה׳״ וגו׳. וְלֹא אַשְׁכְּחַן דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ.

ב לב רַב הַמְנוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: (תהילים קי״ט:י״א) ״בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ״, וּכְתִיב: (שם) ״בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב״, [לָא קַשְׁיָא], כָּאן בִּזְמַן שֶׁעִירָא הַיָּאִירִי קַיָּם, כָּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין עִירָא הַיָּאִירִי קַיָּם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר (כהנא) זַבְדָּא]: כָּל הַמְשַׁגְּרַמַּתְנוֹתָיו לְכֹהֵן אֶחָד, מֵבִיא רָעָב לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל־ב כ) ״וְגַם עִירָא הַיָּאִירִי הָיָה כֹּהֵן לְדָוִד״ וגו׳. וְכִי לְדָוִד הוּא דַּהֲוֵי כֹּהֵן, לְכוּלֵּי עָלְמָא לָא הֲוֵי כֹּהֵן? אֶלָּא שֶׁהָיָה מְשַׁגֵּר לוֹ כָּל מַתְּנוֹתָיו. וּכְתִיב [בַּתְרֵיהּ]: (שם כא) ״וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים״. אָמַר רַבִּי: (אבא) (לוי) כָּל דְּמוֹתִיב מִלָּה קַמֵּיהּ רַבֵּיהּ, אָזִיל לִשְׁאוֹל בְּלָא וָלָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י״א:כ״ח)אשתשר ״וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבַּחוּרָיו וַיֹּאמַר: אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם״ וּכְתִיב: (ד״ה א ו) ״נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ״. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא: לֹא נֶעֱנַשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא עַל שֶׁשִּׁבְּטֵל אֶת יִשְׂרָאֵל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה לַיְלָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה׳:י״ג) ״וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ״ וגו׳, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר: לֹא,

כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה׳, עַתָּה בָּאתִי״. אָמַר לֵיהּ: אֶמֶשׁ בְּטַלְתֶּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְעַכְשָׁיו בְּטַלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לֵיהּ: עַל אֵיזֶה מֵהֶם בָּאתָ? אָמַר לֵיהּ: ״עַתָּה בָּאתִי״.

ג מְיָד (שם ח) (״וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם״, וכתיב (שם) [״וַיַּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא] בְּתוֹךְ הָעֵמֶק״. [וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מְלַמֵּד, שֶׁלָּן בְּעָמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה. וּמְמִירִי, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֲרוֹן וּשְׁכִינָה שְׁרוּיִין שָׁלֹא בִּמְקוֹמָן, יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר (אויא) [אוּנְיָא] מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: גְּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַקָּרְבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) ״עַתָּה בָּאתִי״.

ד לג אָמַר רַב בְּרוֹנָא, אָמַר רַב: כָּל הַיָּשָׁן בְּקִילְעָא שֶׁאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שְׁרוּיִין בָּהּ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (מיכה ב׳:ט׳) ״נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ״. אָמַר רַב יוֹסֵף: (לא נצרכה) אֶפְלוּ אִשְׁתּוֹ נְדָה. רָבָא אָמַר: אִם אִשְׁתּוֹ נְדָה, תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה! וְלֹא הִיא, עַד הָאִידָּנָא מַאן נַטְרֵיהּ?

ה לד אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית יַיִן, אַל יוֹרֶה. אָמַר רַב נַחְמָן: לָאו מַעַלְיָא הַאי שְׁמַעְתָּא, דְּהָא אֲנָא, כַּמָּה דְּלָא שַׁתִּינָא רְבִיעָתָא דְּחַמְרָא, לָא צַיְלֵאי דַּעְתָּאי. אָמַר לֵיהּ רָבָא: מַאי טַעְמָא אָמַר מַר הָכִי? הָאָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ט:ג׳) ״וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֶּד הוֹן״? כָּל הָאוֹמֵר: שְׁמוּעָה זוֹ נָאָה וּשְׁמוּעָה זוֹ אֵינָהּ נָאָה, מְאַבֵּד הוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

ו אָמַר לוֹ: הַדְרֵי בִּי. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: שָׁתוּי אַל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. שִׁכּוֹר אַל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה. הֵיכִי דָּמֵי ׳שָׁתוּי׳? וְהֵיכִי דָּמֵי ׳שִׁכּוֹר׳? כִּי הָא (דרבה) [דְּרַבִּי אַבָּא] בַּר שׁוּמְנִי וְרַב מְנַשְּׁיָא בְּרַבִּי יִרְמְיָה מִגִּיפְתֵּי חֲווּ קָמִפְטְרֵי מֵהֲדָרֵי אַמַּעְבְּרָא דִּנְהָר יוּפְתִּי: אֲמְרֵי: נֵימָא מִלְּתָא כָּל חַד וְחַד מִינָּן דְּלָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, דְּאָמַר מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא: (בריה דרב ירמיה) לֹא יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֲלָכָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ זוֹכְרוֹ. פָּתַח חַד (מינייהו) וְאָמַר: הֵיכִי דָּמֵי ׳שָׁתוּי׳, וְהֵיכִי דָּמֵי ׳שִׁכּוֹר׳? ׳שָׁתוּי׳, כָּל שֶׁיָּכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, ׳שִׁכּוֹר׳, כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. פָּתַח אִידָּךְ וְאָמַר: הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה וְיִקְיְמֵנּוּ בְּיָדוֹ? יִקַּח בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִלּוּ בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ. רָבָא אָמַר: אֲפִלּוּ עָבַד עִסְקָא וְרָוַח. רַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִלּוּ מָצָא מְצִיאָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אֲפִלּוּ כָּתַב תְּפִלִּין. אָמַר רַבִּי חָנָן, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חֲנִינָא: מַאי קְרָאָה? [דִּכְתִיב]: (במדבר כ״א:ב׳) ״וַיִּדֹּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר (לאמר) לַה׳ וַיֹּאמֶר״, וְגוֹ׳].

ז תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, וְהָיָה מְהַלֵּךְ מֵעַכּוֹ לְכְזִיב, וְהָיָה רַבִּי אֶלְעָאי מְהַלֵּךְ אַחֲרָיו, מָצָא גְּלוּסְקִין בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ: אֶלְעָאי טוֹל גְּלוּסְקִין מִן הַדֶּרֶךְ. מָצָא נָכְרִי אֶחָד, אָמַר לוֹ: מַכְּנָאי, טוֹל גְּלוּסְקִין הַלָּלוּ מֵאֶלְעָאי! נִטְפַּל בּוֹ רַבִּי אֶלְעָאי, אָמַר לוֹ: מֵהֵיכָן אַתָּה? אָמַר לוֹ מֵעֲיָרוֹת שֶׁל בּוּרְגָּנִין. (אני) וּמַה שְׁמְךָ? ׳מַכְּנָאי׳ שְׁמִנִי. כְּלוּם הִכִּירְךָ רַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵעוֹלָם? אָמַר לוֹ: לָאו. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָמְדָנוּ, שֶׁכּוּוֵן רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לָמְדָנוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: לָמְדָנוּ שֶׁאֵין מַעֲבִירִין עַל הָאוֹכְלִין, וְלָמְדָנוּ שֶׁהוֹלְכִים אַחַר רֹב עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וְלָמְדָנוּ שֶׁחֲמָצוֹ שֶׁל נָכְרִי אַחַר הַפֶּסַח מֻתָּר בַּהֲנָאָה. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְזִיב, בָּא אֶחָד לִשְׁאֹל עַל נִדְרוֹ. אָמַר לְזֶה שֶׁעְמוֹ: כְּלוּם שָׁתִינוּ רְבִיעִית יַיִן הָאִיטַלְקִי? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן יְטֵילַאתַּחֲרֵינוּ עַד שֶׁיָּפִיג יֵינֵנוּ. וְטִילַ אַחֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה מִילִין עַד שֶׁהִגִּיעַ לְסֶלָמָהּ שֶׁל צוֹר. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ לְסֶלָמָהּ שֶׁל צוֹר, יָרַד רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִן הַחֲמוֹר וְנִתְעַטֵּף, וְיָשַׁב וְהִתִּיר לוֹ נִדְרוֹ, וְהַרְבֵּה דְּבָרִים לָמַדְנוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: לָמַדְנוּ: שְׁרֻבִיעִית יַיִן הָאִיטַלְקִי מְשַׁכֵּר. וְלָמַדְנוּ: שְׁכוֹר אַל יוֹרֶה. [וְלָמַדְנוּ: שֶׁדֶּרֶךְ מְפִיגָהּ אֶת הַיַּיִן]. וְלָמַדְנוּ: שֶׁאֵין מְפִירִין נְדָרִים, לֹא רָכוּב וְלֹא מְהַלֵּךְ וְלֹא עוֹמֵד, אֶלָּא יוֹשֵׁב.

ח תַּנְיָא הִיא, דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁאֵין פּוֹתְחִין בַּחֲרָטָה. דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי פָּתַח לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְהַהוּא גַּבְרָא? (משלי י״ב:י״ח) ״יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב, וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא״. כָּל הַבּוֹטֶה, רָאוּי לְדָקְרוֹ בַּחֶרֶב, אֶלָּא שְׁלִשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא.

ט אָמַר מַר: ״וְאֵין מַעֲבִירִין עַל הָאוֹכְלִין״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּכִשָּׁפִים. אֲבָל בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּכִשָּׁפִים, מַעֲבִירִין. תָּנָא: שְׁלֹמִין מַעֲבִירִין, פְּתִיתִין אֵין מַעֲבִירִין. אָמַר לוֹ רַב אַסִי לְרַב אַשִׁי: וְאַפְּתִיתִין לָא עַבְדָן? וְהָכְתִיב: (יחזקאל י״ג:י״ח-י״ט) ״וַתְּחַלְלֻנָה אֹתִי אֶל עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׂעֹרִים, וּבִפְתוֹתֵי לֶחֶם״. הָתָם, דְּשַׁקְלֵי בְּאַגְרֵיהוּ.

י לה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: יְכוֹלִנִי לִפְטֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִן הַדִּין מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְעַד עַכְשָׁיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה נא) ״לָכֵן שִׁמְעִי נָא זֹאת, עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מָיָיִן״. מֵיתִיבִי: שִׁכּוֹר, מִקֶּחוֹ מֶקַח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִיתָה, הֲיוּ מְמִיתִין אוֹתוֹ. מַלְקוֹת, הֲיוּ מַלְקִין אוֹתוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: חֲרֵי הוּא כְּפִקֵּחַ לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁפָּטוּר מִן הַתְּפִלָּה. מַאי: ״יְכוֹלִנִי לִפְטֹר״ נַמִּי דְּקָאָמַר? מִדִּין תְּפִלָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: לָא שָׁנוּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט. אֲבָל הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, פָּטוּר מִכֻּלָּם. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַמַּפִּיק מָגֵן בְּשִׁעַת גַּאֲוָה סוֹגְרִין וְחוֹתְמִין צָרוֹת בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב מא) ״גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר״. מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי ׳אֲפִיק׳ לִישָׁנָא דְּעַבּוּרֵיהוּא? דִּכְתִיב (שם ו) ״אַחַי בָּגְדוּ כְמוֹ נָחַל, כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ״. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: ׳כָּל שֶׁאֵינוֹ מַפִּיק׳ אִיתְמַר. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי ׳מַפִּיק׳ לִישָׁנָא דְּגִלּוּיֵי הוּא? דִּכְתִיב: (שמואל ב כב) ״וַיִּרְאוּ אֲפִיקֵי־יָם, יִגָּלוּ

מוֹסְדוֹת תֵּבֵל״. מִכְּדֵי, קְרָאֵי מַשְׁמַע כְּמַר וּמַשְׁמַע כְּמַר, בְּמַאי פְּלִיגִי? בִּדְרַב שֵׁשֶׁת, דְּרַב שֵׁשֶׁת מָסַר שְׁנָתֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ, מַר אִית לֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: כָּל שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו, אַל יִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּצַּר אַל יוֹרֶה״.

יא רַבִּי חֲנִינָא, בְּיוֹמָא דְּרַתְחָלָא מַצְלֵי, אָמַר: ״בַּצַּר אַל יוֹרֶה״ כְּתִיב. מַר עוּקְבָא, בְּיוֹמָא דְּשׁוּתָא לָא נָפִיק לְדִינָא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: צְרִיכָא שְׁמַעְתָּא צִילּוּתָא, כְּיוֹמָא דְּאִסְתְּנָא. אָמַר אַבַּיֵי: אִי אָמְרָה לִי אֵם ״קְרִיב כּוּתְחָא״, לָא תָּנֵאי. אָמַר (רבינא) [רָבָא]: אִי קָרַצְתָּן כְּיָנָה, לָא תָּנֵאי. מַר בְּרִיהּ דְּרַבִּינָא עָבְדָה לֵיהּ אִמֵּיהּ שִׁבְעָה לְבוּשֵׁי לְשִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה: לָא אִיבְּרָא לֵילְיָא אֶלָּא לְשֵׁינְתָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָא אִיבְּרָא סִיהֲרָאֶלָּא לְגִירְסָא. אַמְרֵי לֵיהּ (רבנן) לְרַבִּי זֵירָא: מְחַדְּדִין שְׁמַעְתְּתָךְ. אָמַר לְהוּ דִּימָמָא נִינְהוּ. אַמְרֶן לֵיהּ בַּנְתֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב חִסְדָּא: לָא בָּעֵי מַר נִינּוּם פּוּרְתָּא? אָמַר לְהוּ: הַשְׁתָּא אַתּוּ יוֹמֵי דַּאֲרֵיכֵי וּקְטִינֵי וְנִינַם טוּבָא. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אֲנָן פּוֹעֲלֵי דִּימָמָא אֲנַן. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב יָזִיף וּפָרַע.

יב לוֹ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַבָּא בַּדֶּרֶךְ אַל יִתְפַּלֵּל שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא ח׳:ט״ו) ״וָאֲקַבְּצֵם אֶל הַנָּהָר הַבָּא אֶל אַהֲוָא, וַנַּחֲנֹה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה, וָאֶבִינָה בָּעָם״. אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, כִּי (הוה) אַתֵּי בְּאוֹרְחָא, תְּלָתָא יוֹמֵי לָא הֲוָה מַצְלֵי. שְׁמוּאֵל לָא מַצְלֵי בְּבֵיתָא דְּאִית בֵּיהּ שִׁכְרָא. רַב פָּפָּא לָא מַצְלֵי בְּבֵיתָא דְּאִית בֵּיהּ הַרְסָנָא. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל הַמִּתְפַּתֶּה בְּיֵינוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת קוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח׳:כ״א) ״וַיָּרַח ה׳ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי חִיָּא: (בר אשי, אמר רב) כָּל (שדעתו מיושבת עליו) [הַמִּתְיַשֵּׁב] בְּיֵינוֹ, יֵשׁ בּוֹ מִדַּעַת שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים. ״יַיִן״ נִתַּן בְּשִׁבְעָה, וְ״סוֹד״ נִתַּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, וְנִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד. אָמַר רַב חָנָן: לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְשַׁלֵּם בּוֹ שָׂכָר לָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל״א:ו׳) ״תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי (חנינא) [חָנָן] בַּר פָּפָּא: כָּל שֶׁאֵין יַיִן נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמַּיִם, אֵינוֹ בְּכְלָל בְּרָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:כ״ה) ״וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ״, מַה לֶּחֶם שֶׁנִּקַּח בְּכֶסֶף־מַעֲשֵׂר, אַף (הנך) מַיִם דְּנִקְּחִים בְּכֶסֶף־מַעֲשֵׂר, וּמַאי נִיהוּ? יַיִן! וְקָא קָרֵי לְהוּ ׳מַיִם׳. אִי נִשְׁפָּךְ בְּבֵיתוֹ כַּמַּיִם, אִיכָּא בְּרָכָה, וְאִי לָא, לָא. אָמַר רַב (פפא) [אֵילָעָא]: בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָדָם נִכָּר: בְּכוֹסוֹ, בְּכִיסוֹ, בְּכַעֲסוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף בְּשִׂחוֹקוֹ.

יג תָּנוּ רַבָּנָן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵשׁ נָשִׁים מְקַבְּלוֹת פְּרָס מְבַעֲלֵיהֶן, וַחֲמִשָּׁה עֲבָדִים מְקַבְּלִין פְּרָס מֵרַבֵּיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה [בֶּן בְּתֵירָה] מַתִּיר בַּנָּשִׁים וְאוֹסֵר בָּעֲבָדִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא מַתִּיר בָּעֲבָדִים וְאוֹסֵר בַּנָּשִׁים. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא? דִּכְתִיב (דניאל ב׳:מ״ט) ״וְדָנִיֵּאל בִּתְרַע מַלְכָּא״.

פרק ז

א עירובין פרק ז חלון - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חַלּוֹן עָגֹל, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּהֶקֵּפוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע טְפָחִים, וּשְׁנַיִם וּמַשֶּׁהוּ מֵהֶם בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה. דְּכִי מְרַבַּעַת לֵיהּ, אִיכָּא מַשֶּׁהוּ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה. מִכְּדֵי, כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בּוֹ בְּרָחְבּוֹ טֶפַח, בִּתְרֵיסָר סָגִי! הַנֵי מִילֵי בְּעַגּוּלָא, אֲבָל בְּרִבּוּעָא, בָּעֵינָן טְפֵי. מִכְּדֵי, כַּמָּה מְרַבָּע יָתֵר עַל הָעַגּוּל? רְבִיעַ, בְּשִׁיתְסַר סָגִי! הַנֵי מִילֵי עַגּוּלָא דְּנָפֵיק מִגּוֹ רִבּוּעָא, אֲבָל רִבּוּעָא דְּנָפֵיק מִגּוֹ עַגּוּלָא, בָּעֵינָן טְפֵי, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם מוּרְשָׁא דְּקַרְנָתָא. מִכְּדֵי, כָּל אַמְתָּא בְּרִבּוּעָא, אַמְתָּא וּתְרֵי חוּמְשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָא, בְּשִׁבְתְּרֵי נַפְיחוּמְשָׁא סַגְיָא! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּי דַּיְנֵי דְּקֶסָרֵי, וְאַמְרֵי לָהּ כִּי רַבָּנָן דְּקֶסָרֵי דְּאַמְרֵי: עַגּוּלָא מִגּוֹ רִבּוּעָא, רִיבְעָא. רִבּוּעָא מִגּוֹ עַגּוּלָא, פַּלְגָּא.

ב אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר רַב: מְעָרְבִין בְּפַת עֲדָשִׁים. [אֵינִי!] וְהָא הַהוּא דַּהֲוָאי בִּשְׁנֵי דְּמַר שְׁמוּאֵל, וְשַׁדִּיוּהָ לְכַלְבֵּיהּ וְלָא אֲכָלֵיהּ. הַהִיא, דְּשָׁאר מִינִין הֲוָה, דִּכְתִיב: (יחזקאל ד׳:ט׳) ״וְאַתָּה קַח לְךָ חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְדֹחַן וְכוּסְמִין״ וְגוֹ׳. רַב פָּפָּא אָמַר: הַהִיא, צְלוּיָה בְּצוֹאַת אָדָם הֲוָאי, דִּכְתִיב: ״וְהִיא בְּגֶלְלֵי צֹאַת הָאָדָם תַּעֲגֶנָּה לְעֵינֵיהֶם״. מַאי ״וְעֻגַּת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה״? אָמַר רַב (חמא) [חִסְדָּא]: לְשַׁעוּרִים. רַב פָּפָּא אָמַר: עֲרֵיכָתָהּ כַּעֲרֵיכַת שְׂעוֹרִים וְלֹא כַּעֲרֵיכַת חִטִּים.

פרק ח

א עירובין פרק ח כיצד משתתפין - ראיתי שני מאמרים אשר כפי הנראה יש סתירה ביניהם, האחד בפרק זה, שמשבח העשירים, והם יושבים לפני אלקים, ובמסכת יום־טוב, בפרק המביא, מאמר אחד שאומר: שהעשירים יורדי גיהנום. וההבדל האמיתי ביניהם מבואר בפירושם. כי העשירים שעושים צדקה וחסד יושבים עולם לפני אלקים. אמנם העשירים שהם אכזרים ולא רחמנים, הנה הנם מיורדי גהנום, וזה לשון המאמר שבמס׳ עירובין:

ב לז בּוֹנְיוּס בֶּן בּוֹנְיוּס אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, אָמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מֵאָה מָנֶה, אָתָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, אָמַר לְהוּ: פַּנּוּ מָקוֹם לְבֶן מָאתַיִם מָנֶה. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי, יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: רַבִּי, אֲבִיו שֶׁל זֶה יֵשׁ לוֹ אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם, וּכְנֶגְדָּן אֶלֶף עֲיָרוֹת בַּיַּבָּשָׁה. אָמַר לֵיהּ: כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ אֵצֶל אָבִיו, אֱמֹר לוֹ: אַל תְּשַׁגְּרֵהוּ לְפָנַי בַּכ�ֵּלִים הַלָּלוּ. רַבִּי, מְכַבֵּד עַשִּׁירִים, וְרַבִּי עֲקִיבָא, מְכַבֵּד עַשִּׁירִים, כִּדְדָרִישׁ רַבָּה בַּר מָרִי: (תהילים ס״א:ח׳) ״יֶשֶׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים, חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן

יִנְצְרֵהוּ״. אֵימָתַי ״יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים״? בִּזְמַן שֶׁ״חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֵהוּ״. (וזה לשון המאמר שבמסכת יום־טוב פרק המביא:) (דף לב ע״ב) אָמַר רַב נָתָן [בַּר אַבָּא, אָמַר רַב]: עַתִּידִי בָּבֶל, יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם הֵם. כִּי הָא דְּשַׁבַּתַּי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי מָרִינוֹס אִיקְלַע לְבָבֶל, בָּעָא מִינַיְהוּ זוּזֵי לְעִיסְקָא, וְלָא יְהֲבוּ לֵיהּ. מְזוֹנֵי, מִיזוֹן נַמִּי לָא זַיְינוּהוּ. אָמַר: הַנֵּי, מֵעֲרֵב־רַב קָאַתְּי, דִּכְתִיב: (דברים י״ג:י״ח) ״וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ״; כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, מְרַחֲמִים עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, אֵין מְרַחֲמִים עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְאָמַר רַב נָתָן בַּר אַבָּא, אָמַר רַב: כָּל הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, הָעוֹלָם חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט״ו:כ״ג) ״נֹדֵד הוּא לַלֶּחֶם אַיֵּה, יָדַע כִּי נָכוֹן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ״, רַב חִסְדָּא אָמַר: אַף חַיָּיו אֵינָם חַיִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, חַייֵהֶן אֵינָם חַיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחָן חֲבֵרוֹ, וּמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁלֶת עָלָיו, וּמִי שֶׁיִּסּוּרִין מוֹשְׁלִים בְּגוּפוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּקְאָחַד. וְתַנָּא קַמָּא, אַמַּאי לָא חָשִׁיב לָהּ? אֶפְשָׁר דִּמְעַיֵּין בֵּיהּ.

פרק ט

א עירובין פרק ט כל גגות - אָמַר רבי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה וְהָיִינוּ מַעֲלִין סֵפֶר תּוֹרָה מֵחָצֵר לַגַּג, וּמִגַּג לֶחָצֵר, וּמֵחָצֵר לְקַרְפַּף לִקְרוֹת בּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין שִׁעַת הַסַּכָּנָה רְאָיָה.

פרק י

א עירובין פרק י המוצא תפילין - תָּנָא: מִיכַּל בַּת כּוּשִׁי הָיְתָה מַנַּחַת תְּפִלִּין, וְלֹא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים. וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל יוֹנָה הָיְתָה עוֹלָה לָרֶגֶל, וְלֹא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים. מִדְּלָא מִחוּ בָּהּ חֲכָמִים, אַלְמָא קָסָבְרִי: מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַזְּמַן גְּרָמָא הִיא.

ב אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כִּיחַבְּפָנֵי רַבּוֹ, חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:ל״ו) ״כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת״. אַל תִּקְרֵי: ׳מְשַׂנְאַי׳, אֶלָּא ׳מַשְׂנִיאַי׳. וְהָא מֵינַס אָנִיס? כִּיחַ וְרַק קָאַמְרִינַן.

ג אָמַר רָמֵי בַּר אַבָּא, אָמַר רַב אַסִי: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ט:ב׳) ״וְאָץ בְּרַגְלַיִם, חוֹטֵא״. תָּנֵי חִדָּא: מֻתָּר לֵילֵךְ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, וְתַנְיָא אִידָךְ: אָסוּר! לָא קַשְׁיָא, הָא בִּכְלַחִים, הָא בִּיבֵשִׁים. וְאִי בָּעִית אֵימָא: הָא וְהָא בִּכְלַחִים, כָּאן בִּימוֹת הַחַמָּה, וְכָאן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְאִי בָּעִית אֵימָא: הָא וְהָא בִּימוֹת הַחַמָּה, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּסַיִּים מְסַאנֵיהּ, הָא דְּלָא סַיִּים מְסַאנֵיהּ. וְאִי בָּעִית אֵימָא: הָא וְהָא דְּסַיִּים מְסַאנֵיהּ, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, הָא דְּלֵית לֵיהּ עוּקְצֵי. וְאִי בָּעִית אֵימָא: הָא וְהָא דְּאִית לֵיהּ עוּקְצֵי, וְלָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית לֵיהּ שְׁרָכָא, הָא דְּלֵית לֵיהּ שְׁרָכָא. וְהָאֵידָנָא דְּקַיְמָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כּוּלְּהוּ שָׁרֵי! וְאָמַר רַב (אשי) [רָמֵי בַּר חָמָא, אָמַר רַב אַסִי]: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיָּלוֹךְ אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא״. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַכּוֹפֶה אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה, הַוָּיָן לֵיהּ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים. אָמַר רַב אִיקָא בַּר חִינְנָא, מַאי קְרָאָה? (שם) ״גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב״.

ד לח (אמר) רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: עֶשֶׂר קְלָלוֹת נִתְקַלְּלָה חַוָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג׳:ט״ז) ״הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ״. ״הַרְבָּה אַרְבֶּה״, אֵלּוּ שְׁתֵּי טִפֵּי דָמִים, אֶחָד דַּם נִדָּה, וְאֶחָד דַּם בְּתוּלִים. ״עִצְּבוֹנֵךְ״, זֶה צַעַר גִּדּוּל בָּנִים. ״וְהֵרֹנֵךְ״, זֶה צַעַר הָעִבּוּר. ״בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים״, כְּמַשְׁמָעוֹ. ״וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ״, מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה מְשְׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ. ״וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ״, מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה תּוֹבַעַת בַּלֵּב וְהָאִישׁ תּוֹבֵעַ בַּפֶּה.

ה זוֹ הִיא מִדָּה יָפָה שֶׁבִּנָּשִׁים. הַנֵּי, שֶׁבַע הַוָּיָן! כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: עֲטוּפָה כְּאֵבֶל, וַחֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאָסוּרִין, וּמְנֻוֶּלֶת מִכָּל אָדָם. מַאי: ׳מְנֻוֶּלֶת מִכָּל אָדָם׳? אִי נֵימָא: דַּאֲסִירָא לִיחוּדֵי בַּהֲדֵי גַּבְרָא דְּלָאו דִּידָהּ, אֵיהוּ נַמִּי אָסוּר לִיחוּדֵי בַּהֲדֵי אִתְּתָא דְּלָאו דִּידֵיהּ! אֶלָּא: דַּאֲסִירָא לְבֵי תְּרֵי. בְּמַתְנִיתָא תַּנָּא: מְגֻנֶּדֶלֶת שֵׂעָר כְּלֵילִית, וְיוֹשֶׁבֶת וּמַשְׁתֶּנֶת מַיִם כַּבְּהֵמָה, וְנַעֲשֵׂית כַּר לְבַעְלָהּ. וְאִידָךְ? הַנֵּי, שֶׁבַח הוּא לָהּ.

ו לט אָמַר רַב חִיָּא: מַאי דִּכְתִיב: (איוב ל״ה:י״א) ״מַלְּפֵנוּ מִבְּהֲמוֹת אָרֶץ, וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ״. ״מַלְּפֵנוּ מִבְּהֲמוֹת אָרֶץ״, זוֹ פְּרָדָה, שֶׁכּוֹרַעַת וּמַשְׁתָּנֶת מַיִם. ״וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ״, זֶה תַּרְנְגוֹל, שֶׁמְּפַיֵּס וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לָמַדְנוּ צְנִיעוּת מֵחָתוּל, וְגֶזֶל מִנְּמָלָה, וַעֲרָיוֹת מִיּוֹנָה, וְדֶרֶךְ־אֶרֶץ מִתַּרְנְגוֹל, שֶׁמְּפַיֵּס וְאַחַר כָּךְ בּוֹעֵל. מַאי אָמַר לָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָכִי קָאָמַר לָהּ: זִיגָא זַבִּינָא לִיךְ דְּמַטֵי לִיךְ עַד אַרְעָא. וּבָתַר הָכִי אָמַר לָהּ: לִישַׁמְטֵיהּ לְכַרְבַּלְתֵּיהּ דַּהֲהוּא תַּרְנְגוֹלָא, אִי אִית לֵיהּ וְלָא זַבְנִינָא לָךְ.

ז מ אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: חִדְקָאָה, דִּכְתִיב בְּכוּ: (מיכה ז׳:ד׳) ״טוֹבָם כְּחֵדֶק״. אָמַר לֵיהּ: שַׁטְיָא, שַׁפִּיל לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא: ״יָשָׁר מִמְּסוּכָה״. אֶלָּא מַאי ״טוֹבָם כְּחֵדֶק״? מָה חֲדָקִים הַלָּלוּ מְגִינִים עַל הַפִּרְצָה, כָּךְ טוֹבִים שֶׁבָּנוּ מְגִינִים עָלֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: ״טוֹבָם כְּחֵדֶק״, טוֹבִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מְחַדְּקִין אֶת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) ״קוּמִי וְדוֹשִׁי בַת־צִיּוֹן, כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל, וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה, וַהֲדַקוֹת עַמִּים רַבִּים״.

ח [פְּסָקָא. מְמַלְּאִין מִבּוֹר הַגּוֹלָה וְכוּ׳ בְּשַׁבָּת, וּמִבְּאֵר־הַקָּר בְּיוֹם טוֹב]. מַאי ׳בְּאֵר־הַקָּר׳? אָמַר שְׁמוּאֵל: בּוֹר שֶׁהִקְרוּ עָלֶיהָ דְּבָרִים וְהִתִּירוּהָ. מֵיתִיבִי: לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, וְאִי אָמַרְתְּ: שֶׁהִקְרוּ עָלֶיהָ דְּבָרִים וְהִתִּירוּהָ, מַאי זוֹ בִּלְבַד? אֶלָּא אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: בְּאֵר מַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ו׳:ז׳) ״כְּהָקִיר בַּיִר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֶרָה״ וְגוֹ׳. גּוּפָא, לֹא כָּל הַבּוֹרוֹת הַקָּרוֹת הִתִּירוּ, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה חָנוּ עָלֶיהָ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְהִתִּירוּ לָהֶם. (ולא התירו להם) [וְלֹא הֵם הִתִּירוּ], אֶלָּא מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם.

ט תָּנֵי רַב כַּהֲנָא: מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״א:כ״ג) ״אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא״, יָכוֹל לֹא יְהוּ כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי־מוּמִין נִכְנָסִים בֵּין הָאוּלָם וְהַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת רְקוּעֵי פַּחִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״, חָלַק. מִצָּוָה בִּתְמִימִים, אֵין שָׁם תְּמִימִים, נִכְנָסִין בַּעֲלֵי־מוּמִין. מִצְוָה בִּטְהוֹרִים, אֵין שָׁם טְהוֹרִים נִכְנָסִים טְמֵאִים. אִידִי וְאִידִי כֹּהֲנִים אֵין, [יִשְׂרְאֵלִים] לָא! אִיבָּעְיָא לְהוּ: טָמֵא וּבַעַל־מוּם, אֵיזֶה מֵהֶן נִכְנָס? רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי, אָמַר רַב: טָמֵא נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בַּעַל־מוּם נִכְנָס, דְּהָא אִישְׁתְּרִי בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים.

י סְלִיק מַסֶּכֶת עֵרוּבִין